

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання денна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В. В. Карцева
« _____ » _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему

**ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Швед Олексій Сергійович

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Соколова Альона Миколаївна

_____
(підпис, дата)

Рецензент Прудко Наталія Сергіївна

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	6
1.1 Банкрутство як економічна категорія, його види, причини виникнення та наслідки.....	6
1.2 Характеристика та класифікація моделей діагностики ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання: вітчизняний та зарубіжний досвід	14
1.3 Концептуальні основи формування системи антикризового управління підприємством.....	26
Висновки за розділом 1.....	34
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА ПРАТ «МИРГОРОДСЬКИЙ ЗАВОД МІНЕРАЛЬНИХ ВОД».....	36
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод».....	36
2.2 Оцінка фінансового стану ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»	45
2.3 Діагностика та прогнозування ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод».....	54
Висновки за розділом 2.....	62
РОЗДІЛ 3 ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	64
3.1 Формування системи попередження, прогнозування та запобігання банкрутству ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод».....	64
3.2 Запобігання банкрутству на основі підвищення ліквідності та платоспроможності підприємства.....	74
3.3 Оптимізація структури капіталу підприємства в контексті збільшення його прибутковості.....	82
Висновки за розділом 3.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

В сучасних умовах нестабільного економічного середовища, що динамічно змінюється, значна кількість підприємств в Україні та світі перебуває у стані банкрутства чи кризовому стані, що зумовлено неспроможністю суб'єкта господарювання вчасно і в повній мірі виконати взяті на себе боргові зобов'язання. Нині відбувається процес поступової інтеграції України в європейське співтовариство з його специфічними жорсткими умовами на ринку, які ставлять проблему виживання перед вітчизняними суб'єктами господарювання на перший план. Тому для вітчизняних підприємств проблема вчасного виявлення кризових явищ та запобігання фінансової неспроможності стоїть особливо гостро. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки комплексу дій, що попереджують банкрутство підприємств, та пошуку нових методів антикризового фінансового управління.

Актуальність проблеми банкрутства підприємства в Україні особливо загострюється у зв'язку з кризовими явищами в економіці країни як в цілому, так і на рівні кожного окремого підприємства. Проблемам банкрутства підприємств присвячено праці вітчизняних і зарубіжних науковців та економістів, серед яких: Т.Н. Внуковський, І.Ф. Прокопенко, Є.М. Руденко, Г.В. Савицкая, О.О. Терещенко, Г.В. Федорова, О.В. Хаджинова та інші. Однак, не зважаючи на значний науковий доробок з цієї тематики, проблема теоретичного обґрунтування сутності банкрутства залишається остаточно не вирішеною і вимагає подальшого, більш глибокого дослідження.

Об'єктом дослідження є процес попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємства в системі антикризового управління.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних підходів щодо причин, наслідків та прогнозування банкрутства підприємства з обґрунтуванням практичних шляхів їх реалізації в системі антикризового управління.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних засад та обґрунтування практичних рекомендацій щодо попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємства в системі антикризового управління.

Відповідно до поставленої мети були окреслені та послідовно виконані такі завдання:

- визначено банкрутство як економічну категорію, його види, причини виникнення та наслідки;
- розглянуто класифікацію моделей діагностики ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання: вітчизняний та зарубіжний досвід;
- визначено концептуальні основи антикризового управління підприємством;
- надано загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»;
- оцінено фінансовий стан ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»;
- здійснено діагностику та прогнозування ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»;
- обґрунтовано напрями формування системи попередження, прогнозування та запобігання банкрутству ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»;
- розроблено заходи підвищення ліквідності та платоспроможності підприємства з метою запобігання банкрутства в системі антикризового управління;
- обґрунтовано можливість збільшення прибутковості підприємства шляхом оптимізації структури капіталу.

Для забезпечення повноти опрацювання теоретично-методологічної бази дослідження та вирішення поставлених у роботі задач використано наступні методи: узагальнення – при вивченні теоретичних основ стабілізації підприємств та уточненні понятійного апарату; коефіцієнтний аналіз – при визначенні стану й динаміки розвитку підприємства, що досліджується; метод формалізації – при обґрунтуванні складових внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, розробці моделі антикризового менеджменту, діалектичний метод

пізнання та системний підхід до аналізу економічних явищ та процесів, що дало можливість комплексно дослідити науково-практичну проблему банкрутства; еволюційний підхід – при розкритті становлення інституту банкрутства; логічний – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики, обґрунтування необхідності новітніх розробок у сфері антикризового управління та формулювання висновків; зарубіжні моделі – для діагностики та прогнозування банкрутства; порівняння – для зіставлення оцінок ймовірності банкрутства за існуючими моделями; аналіз коефіцієнтів – при розробці системи критеріїв оцінки банкрутства; графічний метод – для наочного зображення викладених положень; економіко-математичні методи, а саме: кореляційно-регресійний аналіз – для розробки моделей прогнозування банкрутства вітчизняних підприємств різних галузей діяльності.

Інформаційною базою дипломної роботи слугували праці вітчизняних та зарубіжних фахівців з питань банкрутства, спеціальна література з проблем теорії та практики антикризового менеджменту на підприємствах, фінансового та економічного аналізу, нормативно-правові акти, статистичні дані та фінансова звітність ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки.

Практичне значення одержаних у дипломній роботі результатів полягає в розробці рекомендацій щодо прогнозування та запобігання банкрутству підприємства в системі антикризового управління (підтверджується довідкою про рекомендації щодо впровадження та використання результатів дослідження по дипломній роботі).

Результати дипломного дослідження були оприлюднені у статті «Прогнозування банкрутства в системі антикризового управління суб'єктів підприємництва в Україні», опублікованій у Збірнику наукових статей магістрів Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019-2020 рр., (додаток А), та апробовані на II Міжнародній науково-практичній конференції «PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE DEVELOPMENT» (м. Львів, 25–26 квітня-листопада 2019 р.) (додаток Б).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1 Банкрутство як економічна категорія, його види, причини виникнення та наслідки

В умовах нестабільної економічної ситуації, що характеризується збитковістю діяльності суб'єктів господарювання та зростанням кількості суб'єктів господарювання, щодо яких порушено справу про банкрутство, особлива увага приділяється діагностиці неплатоспроможності.

Проблему неплатоспроможності підприємств досліджували: Н. Білоліпецький [5], І. Благун [9], І. Бланк [10], М. Кизим [32], М. Скворцов [60], В. Кошкін [35], Г. Ляшенко [38], О. Пластун [47], Н. Пойда-Носик [48], Л. Ситник [58], О. Терещенко [62], Я. Фомін [66], А. Шеремет [73]. Однак, незважаючи на велику кількість праць, присвячених вивченню цього питання, не вирішеною залишається проблема розмежування поняття «неплатоспроможність» підприємств із суміжними: «банкрутство», «звичайний дефолт», «технічний дефолт» та «криза», які ототожнюються в працях багатьох учених [5-10], що ускладнює процес визначення стану неплатоспроможності підприємств та стабілізації його фінансового стану. Для з'ясування сутності понять, що характеризують стан порушення платоспроможності підприємств та уточнення їх економічного змісту, використано морфологічний аналіз (табл 1.1).

Аналіз джерел свідчить про неоднозначність поглядів щодо сутності поняття «банкрутство» підприємств. Як свідчать дані, представлені в табл. 1.1, учені здебільшого ідентифікують банкрутство як неспроможність, на чому наголошує 47% проаналізованих авторів. Однак існують інші думки, відповідно до яких ця категорія розглядається як процедура продажу майна, факт визнання банкрутом, незадовільне господарське становище, крах, результат і форма кризового стану, елемент ринкової економіки, засіб захисту майнових прав власників.

Таблиця 1.1 – Морфологічний аналіз поняття «банкрутство» підприємства

Ключове слово	Конкретизація визначення	Джерело
Неспроможність	Відновити свою платоспроможність	Наказ Міністерства фінансів України № 170 [49]
	Задовольнити визнані судом вимоги кредиторів	
	Задовольнити виставлені йому вимоги кредиторів	Баєвнева О.В. [4, с. 95]
	Виконати зобов'язання перед бюджетом	
	Виявляється у перевищенні витрат на виробництво продукції над виторгом від реалізації	М. Кизим [32, с. 42], І. Бланк [10, с.122]
	Платити за своїми борговими зобов'язаннями	С.М. Білоусов [8, с. 18]
	Виконувати зобов'язання перед бюджетом	Н. Пойда-Носик [48, с. 306]
	Продовжувати підприємницьку діяльність	А. Шеремет, Р. Сайфулін [73, с 208]
	Фінансувати поточну операційну діяльність	
	Погасити термінові зобов'язання	
Елемент ринкової економіки	Дає змогу перерозподілити обмежені ресурси й ефективно їх використовувати. Засіб захисту майнових прав власників	І. Благун [9, с. 47]
Точка життєвого циклу	Означає неможливість ведення фінансовогосподарської діяльності з невід'ємним прибутком як самостійним господарюючим суб'єктом	Л. Ситник [58, с. 15]
Форма кризового стану	Коли фірма не має ніяких можливостей сплатити кредиторську заборгованість та відновити свою платоспроможність	Я. Фомін [66, с. 210]
Результат / наслідок кризового стану	Що унеможлиблює нормальну діяльність підприємства, робить його неплатоспроможним	О. Пластун [47, с. 258]
Крах	Викликаний нездатністю погасити взяті на себе фінансові зобов'язання	М. Білоліпецький [5, с. 215]
Факт	Визнання, проголошення банкрутом при добровільній ліквідації	В. Кошкін [35, с. 41]

У рамках першого підходу, представниками якого є І. Бланк [10], М. Кизим [32], С.М. Білоусов [8], А. Загородній, А. Шеремет, Р. Сайфулін [73], банкрутство розглядається як неспроможність відновити платоспроможність, задовольнити вимоги кредиторів, сплатити та погасити термінові зобов'язання, виконати зобов'язання перед бюджетом, продовжувати підприємницьку діяльність, фінансувати поточну операційну діяльність.

Однак таке визначення є суперечливим, оскільки значення слова становище – місцезнаходження, положення в просторі [28, 40; 79], а стосовно банкрутства, то більш точним буде використання дефініції «стан» – сукупність

основних параметрів та характеристик об'єкта, явища. Результатом чи формою кризового стану підприємства банкрутство вважають О. Пластун [47], О. Терещенко [62] та Я. Фомін [66], які представляють 11% розглянутих джерел із трактуванням поняття «банкрутство» (табл 1.2).

Таблиця 1.2 – Частота згадувань основних ключових позицій визначення поняття «банкрутство підприємства» [побудовано автором на основі 1-48; 50-53;55-80]

Складові визначення	Частота згадувань, %	Складові визначення	Частота згадувань, %
Неспроможність	47,06%	Форма кризового стану	5,88%
Процедура	5,88%	Точка життєвого циклу	5,88%
Факт	5,88%	Елемент ринкової економіки	5,88%
Становище	5,88%	Роль економічних чинників	35,29%
Крах	5,88%	Роль юридичних чинників	41,18%
Результат / наслідок кризового стану	11,76%	Кількість проаналізованих джерел	100%

Учений Н. Білоліпецький визначає банкрутство підприємства як його крах, а виникнення пов'язує із перевищенням зобов'язань фірми над реальною ринковою вартістю її активів [5, с. 123]. На ролі економічних чинників як причин банкрутства підприємства наголошує 35% (табл. 1.2) авторів. Так, причиною неспроможності підприємств задовольнити вимоги кредиторів М. Скворцов [60, с. 96], Л. Ситник [58, с. 19] та Н. Пойда-Носик [48, с. 306] визначають від'ємні фінансові результати, економічну нерентабельність та неприбутковість господарської діяльності, які в довготривалому періоді призводять до відсутності джерел самофінансування поточної діяльності підприємства та неможливості відповідати за взятими зобов'язаннями.

Іншими причинами банкрутства О. Терещенко вважає незадовільну систему управління [62, с. 54]. Отже, серед фінансових причин виникнення банкрутства науковці [4, 36] називають низький рівень ліквідності та неприбутковість діяльності, що недостатньо повно описує фінансовий стан підприємства, оскільки не враховує такий аспект фінансової діяльності, як ступінь незалежності від зовнішніх кредиторів.

Крім цього, наведені у визначеннях причини не відображають проблемної сфери діяльності підприємства, адже є проявом негативного впливу інших

чинників виробничого, управлінського, інноваційного, інвестиційного та зовнішнього характеру. Зважаючи на це, потрібно розглядати першопричини банкрутства – зовнішні та внутрішні чинники, які призводять до порушенні фінансового стану: низького рівня ліквідності, фінансової стійкості, неприбутковості діяльності.

Із наведених пояснень сутності банкрутства підприємства в 41% наукових праць з розглядуваної тематики вказується на ролі юридичних чинників (табл. 1. 2). Такі вчені, як І. Бланк [10], М. Кизим [32], В. Кошкін [35], Л. Ситник [58], звертають увагу на юридичну складову сутності банкрутства – визнання неспроможності господарським судом. Білоконь Т.В. досліджуване поняття розглядається як останній етап провадження справи про банкрутство – юридична процедура продажу майна на користь кредиторів [7, с.92].

У Наказі Міністерства фінансів України від 14.02.2006 № 170 «Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки» наголошується на застосуванні примусової ліквідаційної процедури [49]. В. Кошкін [35] розглядає банкрутство як факт, що виникає в процесі добровільного та примусового провадження ліквідаційної процедури суб'єкта господарювання. Не такі самі думки вчених і стосовно значення та наслідків банкрутства підприємств. Зокрема, І. Благун [9] виділяє позитивний аспект досліджуваної категорії та розглядає її як елемент ринкової економіки, що виконує перерозподільну функцію для забезпечення ефективності використання ресурсів.

Інші вчені [9; 18; 25; 57; 66] розглядають банкрутство як негативне явище на мікро та макрорівнях, що є наслідком незадовільного управління, неефективної діяльності, призводить до ліквідації підприємства та послаблює стабільність економіки в цілому.

Дискусійним залишається питання стосовно того, що банкрутство призводить до застосування ліквідаційної процедури. У 90% випадків підтверджується це твердження, однак за умови порушення провадження у справі про банкрутство існує можливість відновлення платоспроможності

підприємств унаслідок ефективної реалізації етапів процедури банкрутства: розпорядження майном, санаційних заходів, мирової угоди.

На основі проведеного морфологічного аналізу явища банкрутства вмотивовано, що існують різні думки щодо значення, причин виникнення та наслідків банкрутства підприємства.

Із найбільшої частоти згадувань ключових позицій визначення випливає, що банкрутство – це неспроможність (нездатність), а відповідно до табл. 1.1, це нездатність задовольнити вимоги кредиторів, виконати зобов'язання перед бюджетом, продовжувати господарську діяльність.

Обов'язковим при банкрутстві є участь судових органів – визнання господарським судом, що підтверджується 41% наукових джерел з цього питання. Важливу роль у визначенні банкрутства підприємства відіграють також економічні чинники (35% згадувань за табл. 1.2), які розглядаються як причини банкрутства.

Однак з'ясовано, що однією з причин банкрутства підприємства є негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Наслідком банкрутства, якщо не вживати відповідних заходів, є ліквідація підприємства. Отже, банкрутство підприємства – визнаний господарським судом стан господарюючого суб'єкта, який характеризується його нездатністю задовольнити вимоги кредиторів, виконати зобов'язання перед бюджетом, продовжувати господарську діяльність, що є результатом негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників та в разі неефективного провадження призводить до застосування ліквідаційної процедури. Сутність, причини та наслідки банкрутства підприємства порівняно з іншими видами порушення платоспроможності підприємства представлені на рис. 1.1.

У процесі діяльності підприємства під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників з'являються певні ознаки, які характеризують його нестабільний стан (рис. 1.3).

Існують декілька різновидів стану банкрутства:

1. Реальне банкрутство – повна неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність через реальні втрати капіталу. Таке підприємство юридично оголошується банкрутом.

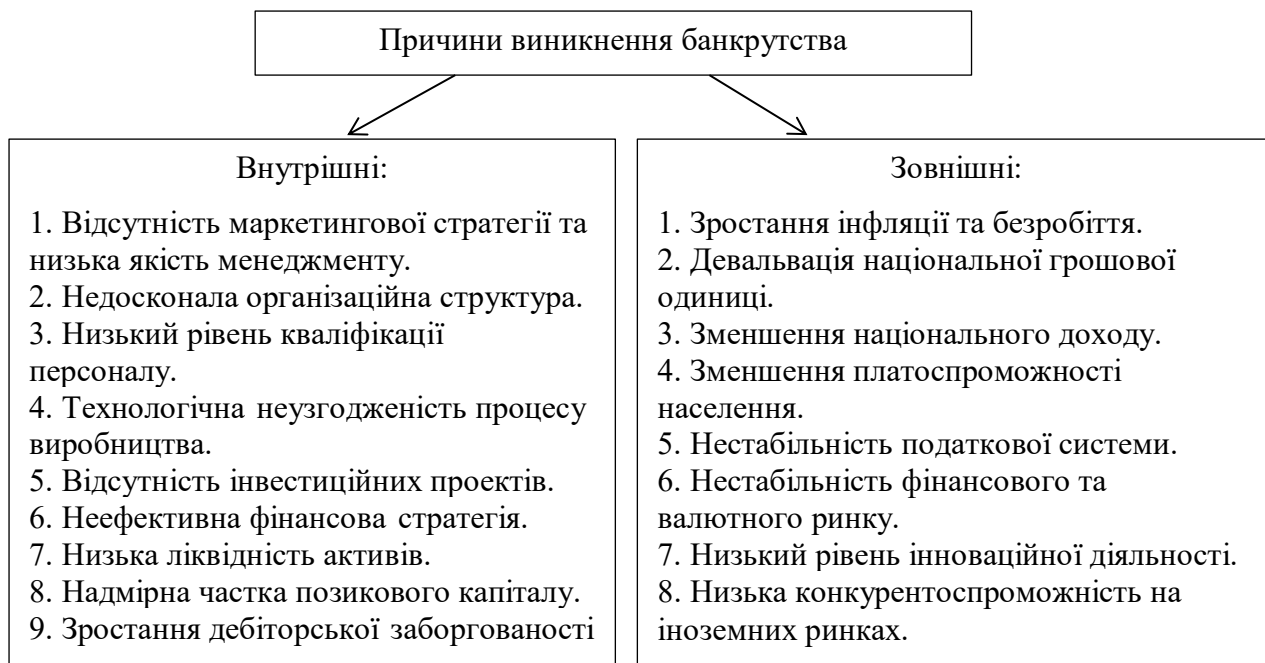

Рисунок 1.1 – Причини виникнення банкрутства [50, с. 155]

2. Технічне банкрутство – банкрутство, що спричинене суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, а сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання. При ефективному антикризовому управлінні підприємство, як правило, не оголошується банкрутом юридично.

3. Навмисне банкрутство – навмисне створення або збільшення керівником або власником підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво. Виявлені факти переслідуються карним законодавством.

4. Фіктивне банкрутство – заздалегідь неправдиве оголошення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в оману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або

знижки на суми кредиторської заборгованості. Виявлені факти переслідуються карним законодавством [6, с. 192].

Рисунок 1.3 – Характерні ознаки банкрутства підприємства [6, с.192]

Банкрутство характеризує реалізацію катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, внаслідок цього воно нездатне задовольнити у встановлений термін пред'явлені з боку кредиторів вимоги й виконати зобов'язання перед бюджетом. Хоча банкрутство підприємства є юридичним фактом (тільки арбітражний суд може визнати факт банкрутства), в його основі лежать переважно фінансові причини.

Наслідки признання підприємства банкрутом є:

- зупинка підприємницької діяльності;
- перехід до ліквідаційної комісії прав розпорядження майном банкрута та його майнових прав і обов'язків;
- вважаються такими, що наступили, всі борги банкрута;
- зупиняється нарахування пені і процентів на всі види заборгованості;
- може бути признано недійсними угоди по продажу майна за три місяці до моменту подачі заяви про призначення банкрутом і до року, до порушення справи про продаж майна або прийняття боргових зобов'язань, які привели підприємства до кризового стану.

Кошти, виручені ліквідаційною комісією від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення претензій кредиторів.

Отже, на нашу думку банкрутство – припинення за судовим рішенням господарської діяльності фізичних чи юридичних осіб внаслідок неспроможності задовольнити визнані ними (або визнані судом правомірними) вимоги кредиторів та виконати обов'язки перед бюджетом, у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над вартістю його майна, якщо застосування визначених в законі заходів запобігання банкрутства не дало позитивних результатів.

Причин (факторів), що призводять до виникнення банкрутства підприємства існує дуже багато. Загалом їх можна поділити на внутрішні (ендогенні) і зовнішні (екзогенні). Внутрішні причини виникнення банкрутства можна згрупувати наступним чином: виробничі фактори, фактори з управління, планування, організації та контролю. Щодо зовнішніх причин виникнення банкрутства, то найбільш доцільним є їх об'єднання у такі групи факторів як: економічні, політичні, демографічні, природні.

Як свідчать статистичні дані, в Україні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств та, у свою чергу, зростання кількості підприємств, які, відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», визнаються банкрутом.

Негативні наслідки від банкрутства загрожують не лише окремому підприємству, а й країні в цілому, а саме: зменшується пропозиція товарів, робіт

чи послуг; зростає рівень безробіття; зменшуються податкові надходження; до держбюджету; поступово зупиняється підприємницька діяльність, тощо. Тому, для зміцнення економіки країни, дуже важливим є вчасна діагностика та попередження банкрутства суб'єктів господарювання.

1.2 Характеристика та класифікація моделей діагностики ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання: вітчизняний та зарубіжний досвід

Будь-яке підприємство у процесі своєї господарської діяльності зіштовхується з рядом ризиків, які виникають внаслідок негативного впливу на нього зовнішніх та внутрішніх факторів.

Розвиток глобальної фінансово-економічної кризи, погіршення фінансової, політичної стабільності та нераціональна економічна політика – все це призводить до збільшення кількості збиткових підприємств, які в більшості випадків знаходяться в стані банкрутства. Зазначена ситуація вимагає від підприємств здійснення моніторингу свого фінансового стану за допомогою методів діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства.

Мета такої діагностики для підприємства полягає у своєчасному визначенні критичних значень ключових індикаторів діяльності, що вказують на негативні зміни у функціонуванні підприємства. Це, у свою чергу, надає можливість розробляти та застосовувати необхідні антикризові заходи. Таким чином, діагностика ймовірності банкрутства є важливим інструментом забезпечення стабільного функціонування підприємства в висококонкурентних умовах ринкової економіки.

У зарубіжній практиці питаннями розробки методів і моделей займалися такі вчені: Е. Альтман, Аргенті, К. Беєрман, У. Бівер, М. Гольдер, Ж. Депалян, Ж. Конан, Р. Ліс, Т. Скоун, Г. Спрінгейт, Р. Таффлер, Г. Тішоу, Д. Фулмер, Д. Чессер, та багато ін. Зусиллями цих вчених була проведена значна робота для

виділення актуальних при прогнозуванні економіко-математичних параметрів і встановлення їх внесків у загальну оцінку платоспроможності підприємств.

В Україні дослідженнями зарубіжних методів аналізу ймовірності банкрутства підприємства займалися такі вчені: Н. С. Артамонова, О. М. Барановська, І. М. Боярко, Л. Л. Гриценко, А. А. Губар, В. А. Даниленко, О. А. Зоріна, О. І. Продіус, П. Саблук, О. О. Терещенко, С. О. Черкасова, Н. В. Черничко, А. Чупіс, Д. В. Ящук та ін.

Діагностика та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства є процесом визначення та аналізу фінансового стану підприємства за допомогою різноманітних моделей та факторів для подальшої діагностики та оцінки ймовірності настання кризового стану підприємства. Найпоширеніші підходи, які застосовують у практичній діяльності для діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства наведено в рис. 1.4.

Найбільш широко використовуються для оцінки ймовірності банкрутства компаній статистичні моделі.

Ідея створення моделей для прогнозування банкрутства підприємств на основі використання статистичного апарату та теорії ймовірності з'явилася на початку 30-х років XX століття, в роки Великої депресії.

Саме тоді в Західній Європі та Америці банкрутство великої кількості підприємств і необхідність захисту інтересів інвесторів та інших суб'єктів ринку від загрози фінансових втрат зумовили зацікавленість у розробці інструментарію, який би дав змогу заздалегідь визначати «проблемні підприємства» та провадити відносно них відповідну фінансову політику.

Внаслідок створення статистичних моделей прогнозування банкрутства зацікавлені особи отримують простий та ефективний інструментарій, застосування якого дає змогу з певною ймовірністю стверджувати, чи збанкрутує підприємство в певному періоді, чи ні. Простота використання статистичних моделей полягає в отриманні кількісного показника ймовірності банкрутства на основі обробки певного обсягу економічної та фінансової інформації оцінюваного підприємства [17, с. 63].

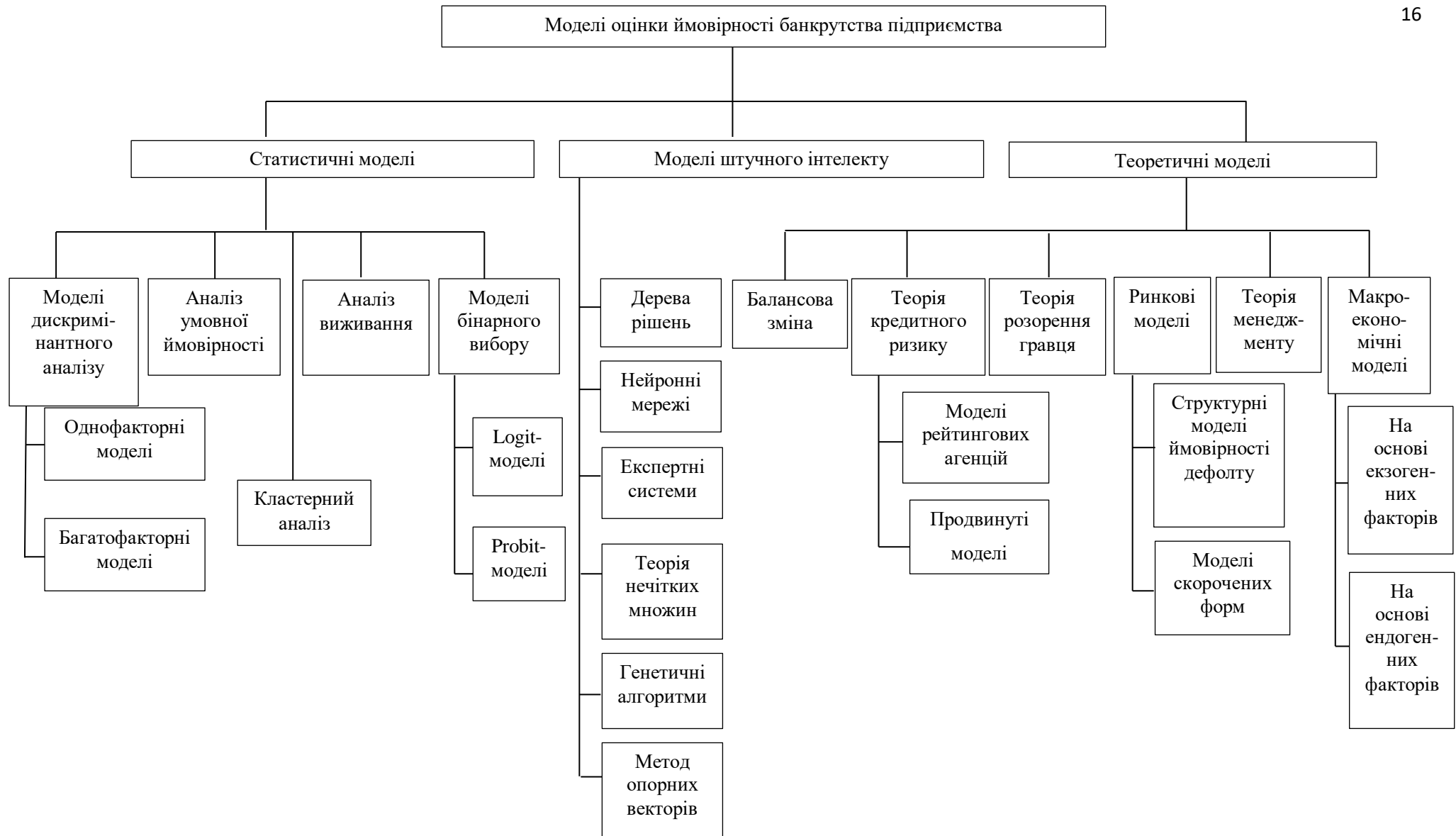

Рисунок 1.4 – Класифікація моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств [23, с 19]

Особливості цих моделей наступні [23, с 19]:

- фокусуються на можливих ознаках банкрутства;
- інформація береться з фінансової і бухгалтерської звітності підприємства;
- використовуються класичні статистичні процедури моделювання.

У світовій та вітчизняній практиці серед статистичних моделей найбільшої популярності набули моделі на основі дискримінантного аналізу. Цей підхід полягає в аналізі співвідношення фінансових коефіцієнтів, побудові дискримінантної функції за допомогою математико-статистичних процедур та розрахунку інтегрального показника Z , на основі якого з певною долею ймовірності можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання.

Моделі дискримінантного аналізу можуть бути як однофакторними, так і багатофакторними.

Однофакторний аналіз передбачає просте співставлення показників діяльності із нормативними значеннями. Проте залежно від виду діяльності, географічного розміщення та інших факторів нормативні значення будуть досить сильно відрізнятись.

Одною з найвідоміших моделей однофакторного дискримінантного аналізу є модель американського економіста У. Бівера (1966). Дослідження У. Бівера показали, що ще за п'ять років до фінансової кризи спостерігається певний розрив між фінансовими коефіцієнтами підприємств, які стали фінансово неспроможними та стабільними. У. Бівер в основу своїх досліджень поклав 30 найчастіше використовуваних у фінансовому аналізі показників. За ознакою однорідності вони були згруповані в шість груп. З кожної групи У. Бівер вибрав по одному найтипівішому показнику, які й склали його систему прогнозування [23, с 19].

Для того, щоб нівелювати недолік різносторонності показників, застосовуються інші групи комплексних методів, що враховують у своєму результаті агрегований вплив більше ніж однієї змінної. Найпростішим методом серед комплексних є багатофакторний дискримінаційний аналіз, результатом якого є інтегруючий показник [55, с. 39].

Для прогнозування банкрутства у світовій практиці використовується система моделей багатofакторного дискримінаційного аналізу, розроблених західними спеціалістами (рис. 1.5)

Найбільш широке застосування серед методів прогнозування банкрутства отримала модель «Z-рахунку» Е. Альтмана. При побудові індексу Е.Альтман дослідив 66 підприємств, половина яких збанкрутувала в період між 1946 та 1965 рр., а половина працювала успішно, а також дослідив 22 аналітичних коефіцієнти, які могли бути корисними для прогнозування майбутнього банкрутства. З цих показників Е.Альтман відібрав 5 найбільш значущих і побудував багатofакторне регресійне рівняння, яке являє собою функцію від деяких показників, що характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий рік.

В українській практиці приймалися численні спроби використання рахунку Е. Альтмана для оцінки платоспроможності та діагностики банкрутства. Однак відмінності у зовнішніх факторах, що здійснюють вплив на функціонування підприємства, спотворюють імовірнісні оцінки. Досвід використання вказаної моделі в ряді країн (США, Канаді, Бразилії, Японії) показав, що спрогнозувати вірогідність банкрутства за допомогою 5-факторної моделі за 1 рік можна з точністю до 90%, за 2 роки – до 70%, за 3 роки – до 50% [57, с. 31].

Досить популярною є 4-факторна дискримінантна модель Романа Ліса (Велика Британія, 1972 р.). Модель Р. Ліса дозволяє визначити ступінь кризи на підприємстві, порівнюючи значення інтегральних показників з певними граничними значеннями. Перевагою даної моделі є простота розрахунку, але ця модель створювалася з урахуванням особливостей західного розвитку, тому вона не пристосована до українських підприємств [78, с. 92].

Перша французька модель оцінки платоспроможності фірм на основі багатовимірної аналізу дискримінанта (MDA) була побудована в 1979 р. Ж. Конаном і М. Голдером і містила п'ять чинників.

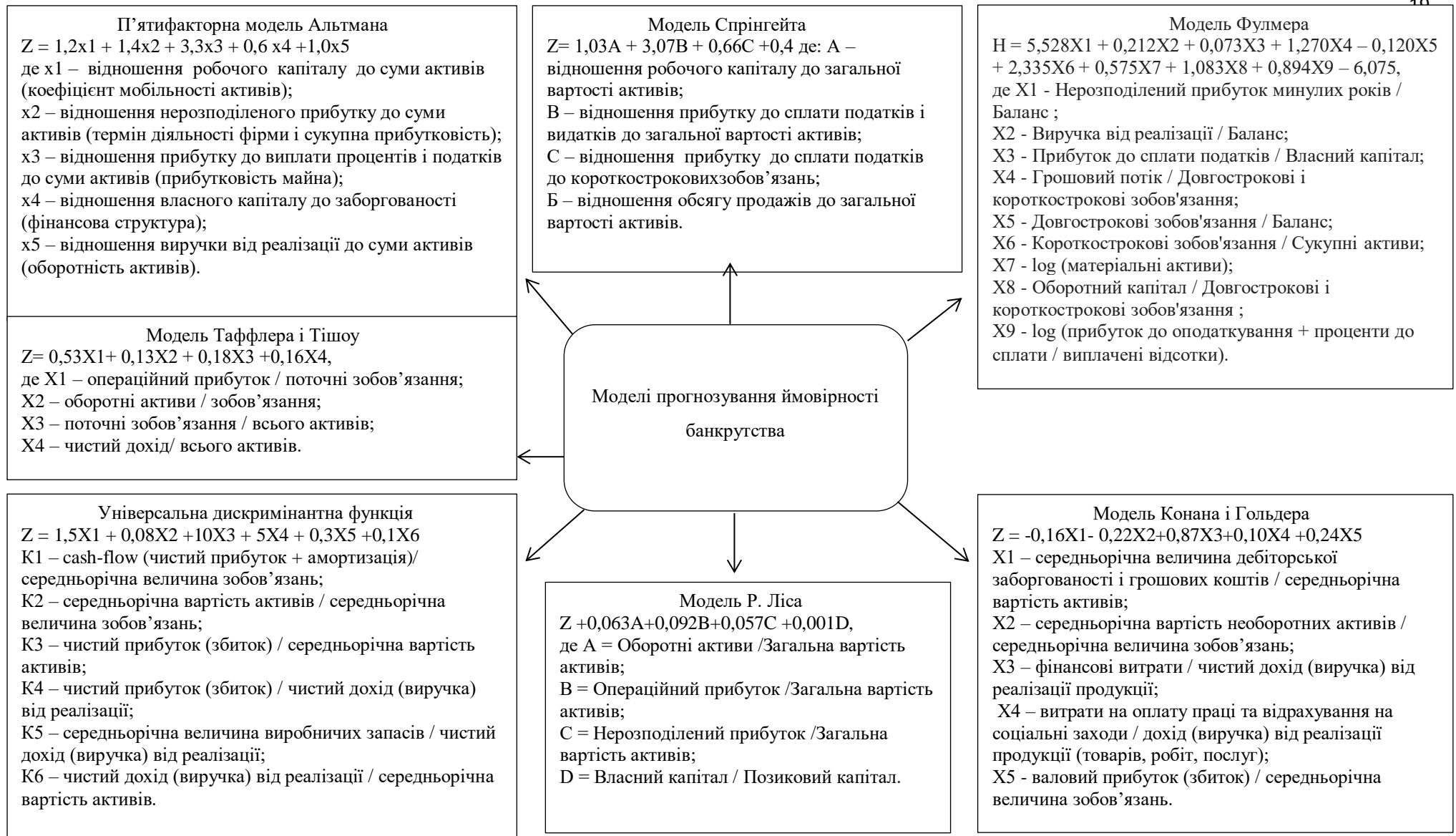

Рисунок 1.5 – Зарубіжні моделі багатофакторного дискримінантного аналізу ймовірності банкрутства [55, с. 39]

Менш відомою і поширеною, незважаючи на високу точність, є дев'ятифакторна модель Фулмера, побудована на основі обробки даних 60-ти підприємств США: 30-ти, що зазнали краху, і 30-ти тих, що працюють нормально.

Слабкою стороною моделей Е. Альтмана, Р. Ліса, Р. Тафлера і т. д. є те, що моделі є чисто емпіричними, сформованими на підставі наявної вибірки і не мають під собою самостійної теоретичної бази. Крім того, слід урахувувати, що не лише в різних галузях промисловості, але і в різних країнах наведені коефіцієнти будуть, природно, відрізнятися. Як наслідок - застосування таких моделей обмежене конкретними економічними національними параметрами (наприклад, ставками податків) [78, с. 92].

Відмінності моделі Альтмана від моделі Тафлера, на думку Даниленка В. А, полягають у різних інформаційних базах, які використовуються для їх розробки, а також кількості та змісту факторів, що були взяті до уваги в ході проведення аналізу [22, с.340]. Модель Тафлера і Тішоу є досить обмеженою у застосуванні, оскільки її можна використовувати лише відносно до тих підприємств, які займаються котируванням своїх акцій на фондових біржах.

Фінансовий стан підприємства та схильність його до банкрутства можна оцінити за моделлю Спінгейта, яка побудована на підставі дослідження впливу 4 фінансових показників. Вважається, що точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак з часом цей показник зменшується [32, с. 102].

З використанням різних методик прогнозування банкрутства розроблено узагальнену модель на основі універсальної дискримінантної функції.

В українській практиці ступінь розвитку фондового ринку, податкове законодавство, нормативне забезпечення бухгалтерського обліку та інші зовнішні фактори обмежують можливості застосування західних моделей. А тому виникає потреба розробки моделей, які б враховували специфіку діяльності українських підприємств.

Перші кроки в цьому напрямку були зроблено в Російській Федерації. Російські вчені Іркутської державної економічної академії пропонують для прогнозування ризику банкрутства R-модель [20]. Використовуючи цю методику, можна з точністю до 81% оцінити міру ризику банкрутства підприємства за три квартали. Дана модель проста у використанні зі зрозумілими і обґрунтованими етапами розрахунку, проте, відсутнє урахування особливостей галузевої специфіки розвитку підприємств [67, с. 362].

До явно виражених недоліків моделі Іркутської державної економічної академії слід віднести те, що дуже незначна зміна обсягу власних оборотних коштів кардинально змінює значимість R-рахунку, тоді як зміна інших параметрів моделі несуттєво впливає на рівень інтегрального показника [53, с. 78].

Російські вчені-економісти Сайфулін Р. С. і Кадиков Г. Г. розробили рейтингове число для експрес-діагностики фінансового стану підприємства. Оцінка рівня фінансового стану в цій моделі здійснюється за рейтинговим числом R. Дана модель враховує специфіку вітчизняної економіки та разом з тим є зручною для коригування стосовно локалізації підприємства та часу розгляду. Однак інші з перелічених недоліків залишаються [61].

Прикладом розробки моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств, що враховують ситуацію в Україні з урахуванням галузевих особливостей відображають дискримінантні моделі, розроблені О. Терещенко [70]. Вказана модель є у двох різних варіантах. Перший варіант – це модель, що складається з 6 показників і базується на основі даних 850 підприємств різних галузей. Друга модель містить 10 показників і враховує диференціацію підприємств за галузями.

Розроблена дискримінантна модель Терещенка має значні переваги над традиційними методиками, а саме модель є зручною в застосуванні; розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних; враховується сучасна міжнародна практика; за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему критичних значень індикаторів; враховує галузеві особливості підприємства [60].

Особливістю вказаної методики є те, що вона має дещо зміщені оцінки. У ній зроблено акцент на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи стійких. Така асиметричність має на меті убезпечити інвестора від ризикового вкладання коштів, але знижує точність прогнозу в цілому [71, с. 21].

Оптимальною для діагностики банкрутства визнано модель Матвійчука. Проте і вона має певні недоліки: дана модель створена з урахуванням специфіки функціонування банків, а, отже, є недостатньо об'єктивною для промислових підприємств, виділення лише двох класів стану підприємства при побудові дискримінантної моделі не завжди достатньо для оцінки реальної фінансової ситуації.

Вище названі моделі та методи належать до дискримінантних. Однак, українські вчені приділяють увагу й розробленню інших моделей, таких як:

1. Побудова однокритеріального показника на основі логістичного аналізу (logit-аналіз). У 80-х рр. XX ст. після досліджень нобелівського лауреата Деніела Макфадена почала набувати популярності модель Logit. Це економетрична модель, яку використовують для передбачення ймовірності виникнення певної події за значеннями безлічі ознак. Для цього вводять так звану залежну змінну y , що набуває лише одного з двох значень – зазвичай, це числа 0 (подія не настала) і 1 (подія настала), і безліч незалежних змінних (ознак, предикторів або регресорів) – $x_1, x_2, \dots, x_n$, на основі значень яких потрібно обчислити вірогідність набуття того або іншого значення залежною змінною. Перевагою даного методу є те, що при її побудові можуть враховуватись не тільки кількісні, а й якісні показники [55, с. 32].

2. Побудова моделі на основі використання дереву рішень. Дерева рішень (Decision trees) - це метод, що дозволяє прогнозувати приналежність спостережень або об'єктів до того або іншого класу категоріальної залежної змінної залежно від відповідних значень однієї або декількох предикторних змінних. Мета побудови дерев класифікації полягає в прогнозі значень категоріальної залежної змінної, а тому методи, що використовуються, тісно

пов'язані з традиційними методами: дискримінантним аналізом, кластерним аналізом, непараметричною статистикою і нелінійним оцінюванням.

Метод дерева класифікації одержав значне поширення в зарубіжній практиці.

Основними перевагами цього методу при прогнозуванні ймовірності банкрутства підприємства є те, що він має високий ступінь наочності (графічне подання), відрізняється легкістю інтерпретації отриманих результатів, ієрархічністю обчислень у процесі класифікації (питання задаються послідовно, та остаточне рішення залежить від відповіді на всі попередні питання) [77].

3. Використання формалізованих та неформалізованих критеріїв.

4. Моделі фінансової рівноваги.

5. Кластерний аналіз. Застосування кластерного аналізу при прогнозуванні ймовірності банкрутства базується на визначенні кластерів, що характеризують фінансову стабільність підприємства й схильність його до банкрутства. Кластерний аналіз дозволяє здійснити класифікацію об'єктів, у цьому випадку підприємств, для яких оцінюється фінансовий стан на основі подання результатів, виражених фінансовими коефіцієнтами – точками відповідного геометричного простору, з наступним виділенням груп як скупчення цих точок (кластерів, таксонів).

До кластерного аналізу належать методи автоматичної класифікації без навчання, які засновані на визначенні поняття відстані між об'єктами та не потребують апріорної інформації про розподіл генеральної сукупності [79].

6. Застосування теорії про штучні нейронні мережі. Штучні нейронні мережі являють собою нову й досить перспективну обчислювальну технологію, що дає нові підходи до дослідження динамічних завдань у фінансовій області. Спочатку нейронні мережі відкрили нові можливості в області розпізнавання образів, потім до цього додалися статистичні й засновані на методах штучного інтелекту засоби підтримки прийняття рішень і вирішення завдань у сфері фінансів, у тому числі для діагностики банкрутства підприємства [78, с. 93].

У цьому зв'язку слід виділити роботи українського вченого А. В. Матвійчука, який розробив моделі діагностування можливості

банкрутства підприємств, що базуються на нечіткій логіці. Дослідник зазначає, що вони здатні працювати навіть без налаштування на реальних даних, лише базуючись на закладених у них наборах логічних правил та встановлених параметрах функцій належності. Ці моделі є ще більш відкритими і зрозумілими [52, с. 17].

Отже, проведений аналіз та узагальнення дали змогу зробити висновок, що розглянуті методики прогнозування банкрутства зарубіжних авторів мають ряд суттєвих обмежень для їх використання на українських підприємствах:

- більшість зарубіжних методик діагностики ймовірності банкрутства побудовані з використанням вагових коефіцієнтів показників, що розраховані на основі американських аналітичних даних минулих років, у зв'язку з цим вони не відповідають сучасній економічній ситуації;

- дані моделі не адаптовані до вітчизняної економіки і не враховують специфіку діяльності українських підприємств, а саме: особливості в системі бухгалтерського обліку і податковому законодавстві, вплив інфляції на формування показників діяльності підприємства, галузеву приналежність підприємства та ін.;

- проаналізовані методики не враховують інших важливих показників діяльності підприємства (методики побудовані на використанні балансових показників та показників звіту про фінансові результати);

- моделі не дають відповіді на питання, які з факторів вплинули на зміну рівня фінансової стійкості;

- за результатами використання моделей неможливо отримати інформацію можливого подальшого розвитку підприємства;

- граничні значення показників, що запропоновані зарубіжними вченими часто є недосяжними для українських підприємств. Разом з тим вказані методики дають можливість визначити наближення банкрутства підприємства (стадії кризи) та не дозволяють спрогнозувати перехід підприємства від однієї стадії життєвого циклу до іншої [63, с. 91].

В сучасних українських реаліях для діагностики кризового стану підприємства більше підходять такі моделі, як Терещенка О. О.,

Матвійчука А. В. та російська R-модель (R-модель прогнозу ризику банкрутства).

Таким чином, здійснюючи вибір на користь тої або іншої моделі, необхідно враховувати доступний математичний інструментарій, природу, повноту та якість вихідних даних, горизонт прогнозування та цілі, що переслідуються при моделюванні, а також фінансово-господарську характеристику підприємств.

Прогнозування банкрутства стає першочерговою необхідністю, що дасть можливість виявити основні проблеми і недоліки в роботі підприємства, а також врахувати вплив різноманітних зовнішніх чинників, і в результаті спрогнозувати ймовірність банкрутства і вжити заходів для його уникнення.

Слід зауважити, що не існує універсальних моделей для вирішення задачі оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Вибір найбільш ефективних моделей багато в чому залежить від властивостей того середовища, в якому функціонують підприємства, доступної інформації та представляє собою досить нетривіальну задачу. Проте, не дивлячись на наявність великої кількості методик, що дозволяють прогнозувати банкрутство підприємства з тією або іншою мірою вірогідності, жодна з них не може претендувати на використання як універсальна, їх необхідно застосовувати комплексно.

Тож у сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки, враховуючи розвиток різних форм власності, виникає необхідність більш системного підходу до аналізу фінансового стану підприємства, який визначається результатами його виробничої, комерційної і фінансової діяльності, що ґрунтується насамперед на необхідності розробки нових моделей діагностики ймовірності настання банкрутства підприємств з урахуванням специфіки їх господарської діяльності.

1.3 Концептуальні основи формування систем антикризового управління підприємством

Кризові ситуації виникають на всіх стадіях життєвого циклу підприємства: у певні моменти воно може не давати прибуток або зазнавати збитки. Це короткострокові ситуації, але вони можуть набувати затяжного характеру і закінчуватися банкрутством підприємства.

Сьогодні в Україні для багатьох підприємств особливої актуальності та важливості набуває прогнозування фінансового стану, розробка і прийняття програми антикризового управління при ймовірності банкрутства. Вирішення цього завдання дозволяє виявити внутрішні проблеми підприємства та вжити заходів щодо недопущення зростання ризику зриву платежів по зобов'язаннях, припинення будь-яких виплат, зменшення обсягів реалізації і зрештою зростання ризику банкрутства.

Розвиток теорії антикризового управління в Україні розпочався в умовах транзитивної економіки у зв'язку з необхідністю забезпечення сталого розвитку господарських систем різного рівня (промислових підприємств, галузей, комплексів і т.п.). Сьогодні антикризове управління є одним з найбільш активно використовуваних видів менеджменту, затребуваний часом і сучасним станом більшості вітчизняних підприємств.

Дослідженню методології формування системи антикризового управління присвятили свої роботи такі вітчизняні вчені, зокрема: О. В. Василенко, А. Градов, Е. П. Жарковська, Р. Келер, Е. М. Коротков, В. Г. Кошкін, С. Крейтмер, Л. О. Лігоненко, Е. О. Уткін, А. Д. Чернявський, Шершньова та ін. З-поміж зарубіжних дослідників, заслуговують на увагу наукові праці Е. Альтмана, У. Бівера, К. Беєрмана, Л. Келлера, Т. Клебанової, Е. Короткова, М. Міллера, С. Рамазанова, Г. Спрінгейта та багатьох ін.

Фінансова криза – фаза розбалансованості діяльності підприємства, яка характеризується обмеженими можливостями впливу на його фінансові відносини. Проявом кризових явищ у фінансовій діяльності підприємства є

суттєве погіршення структури капіталу, платоспроможності та ліквідності під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Універсальних методик попередження глобальних кризових явищ, а також функціонування підприємства в цей період без істотних затрат не існує, але є досвід попередніх криз, що дозволяє оцінити доцільність механізму антикризового управління на підприємстві в цілому.

Антикризове управління – система своєчасних прийомів і методів, здатних попередити фінансову кризу і уникнути банкрутства [24, с. 216].

Термін «антикризове управління» набуває широкого застосування в економічній теорії та в практичній діяльності суб'єктів бізнесу, однак тлумачення його сутності не завжди однозначне. Погляди на розуміння поняття «антикризове управління» [60, с. 53] узагальнено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Погляди вчених-економістів на суть антикризового управління, узагальнено автором на основі [14; 33; 39; 62]

Автор	Трактування антикризового управління
В. О. Василенко [14, с.22-23]	Антикризове управління – це управління, яке спрямоване на передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів і усунення загроз появи кризових ситуацій, а в разі їх появи – аналіз і прийняття швидких заходів ліквідаційного характеру з найменшими втратами та негативними наслідками.
Л. О. Лігоненко [39, с.88]	Антикризове фінансове управління – це постійно діючий процес виявлення ознак кризових явищ та реалізація генерального плану недопущення поширення кризових явищ та стагнації розвитку підприємства, який здійснюється протягом усього періоду його функціонування.
О. О Терещенко [62, с.15]	Антикризове фінансове управління – це, по-перше, комплекс профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи (системний аналіз сильних та слабких сторін підприємства, оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками, впровадження системи попереджувальних заходів); по-друге, система управління фінансами, спрямована на виведення підприємства з кризи, у тому числі шляхом проведення санації чи реструктуризації суб'єкта господарювання.
М. М. Кожевников [33, с.82]	Антикризове управління діяльністю підприємства – управління, направлене на виведення підприємства з наявної кризової ситуації, а також запобігання їй в майбутньому.

Теоретичні та методологічні основи побудови системи антикризового управління підприємством досить детально описані у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників. Багато в чому точки зору авторів збігаються, однак відмінними залишаються їх підходи до елементів, що формують систему

антикризового управління та взаємозв'язків між ними. Так, Лігоненко Л. О. виділяє такі елементи системи антикризового управління: об'єкт, суб'єкт, мета, процес, принципи, функції та механізм [39, с.88].

Дещо інший підхід пропонує Гук О. В., виокремлюючи такі складові системи антикризового управління підприємством: прогнозування та моніторинг банкрутства, процедуру ліквідації підприємства, систему інформаційного забезпечення, управління ризиками та методи подолання банкрутства [24, с. 39].

Система антикризового управління підприємством визначена як сукупність взаємодоповнюючих та взаємопов'язаних елементів, узгоджена взаємодія яких сприятиме подоланню кризи, виявленню ознак її прояву та відновленню стабільного функціонування соціально-економічної системи під впливом несприятливих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 1.6). Основними елементами запропоновано визначати суб'єкт, об'єкт, мету та завдання, принципи, функції, процес, методологію та систему критеріїв оцінки ефективності антикризового управління [9].

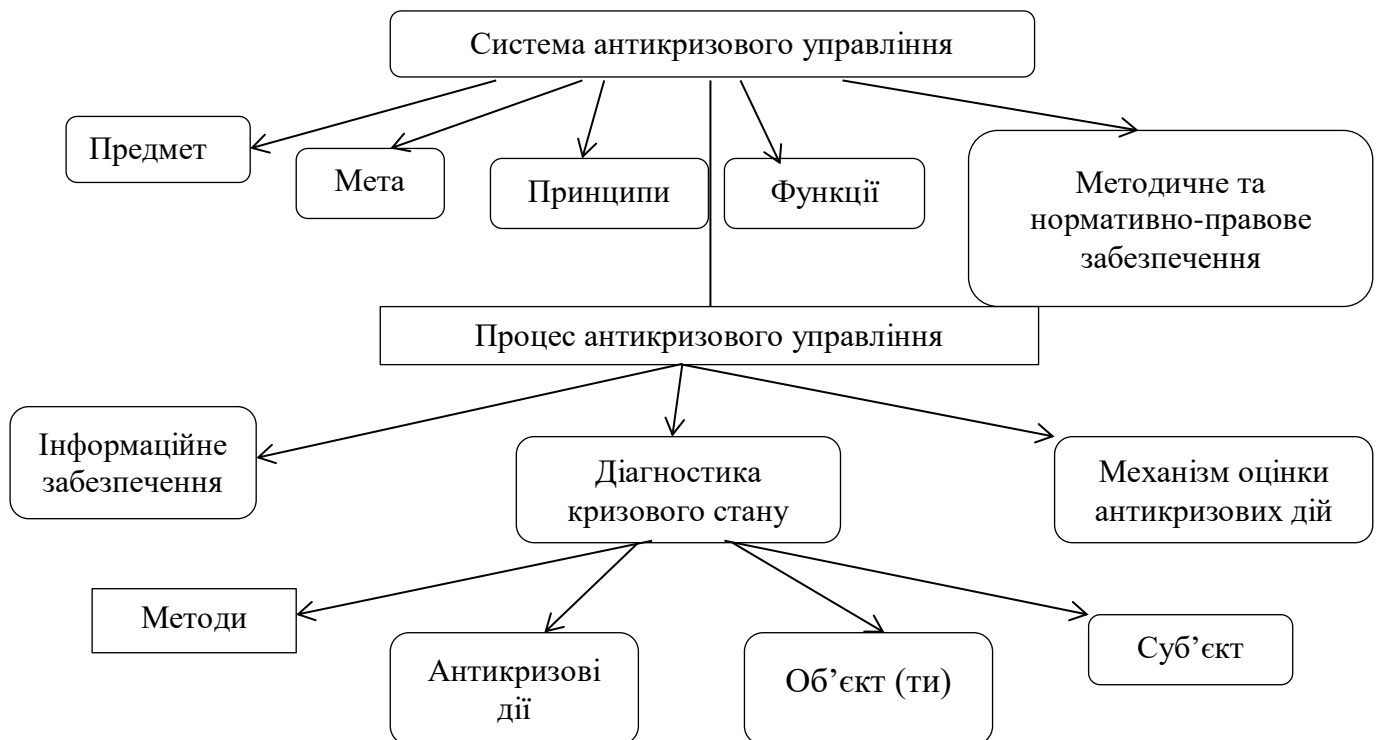

Рисунок 1.6 – Елементи системи антикризового управління [28, с.42]

Елементи системи антикризового управління доцільно впроваджувати як на підприємствах, які є благополучними і функціонують успішно з метою профілактики та недопущення кризи, так і на тих, які опинилися в кризі з метою їх оздоровлення.

Система антикризового управління повинна забезпечувати постійний моніторинг кризових явищ, здійснювати планування, організацію та реалізацію антикризових заходів з метою збереження базових позитивних характеристик підприємства, а також відновлення його ефективного функціонування.

Предмет антикризового управління Шершньова З.Є., трактує як усі можливі та реальні чинники, які можуть негативно впливати на діяльність підприємства і призводити до настання та розвитку кризи [74, с. 223].

Головною метою антикризового управління є забезпечення в соціально-економічній системі стійкого положення та стабільного прогресуючого розвитку під впливом несприятливих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

У системі антикризового управління дослідники виділяють такі функції: визначення цілей, планування, організації, мотивації та контролю.

Під принципами антикризового управління прийнято розуміти правила поведінки, відповідно до яких здійснюються ті чи інші завдання управління, підвищується потенціал управління та удосконалюється організація відносин об'єкта управління із середовищем його функціонування [43].

Антикризове управління вивчають як невід'ємну складову загальної системи управління підприємством, тому воно повинно ґрунтуватися як на загальних принципах управління, так і на індивідуальних (рис. 1.7).

Важливе місце у системі антикризового управління підприємством займає методичне та нормативно–правове забезпечення. Основою останнього є законодавство про банкрутство, податкове законодавство, а також окремі нормативні акти, які регулюють фінансові відносини між підприємствами та іншими суб'єктами господарювання[5].

Роль нормативно-правового та методичного забезпечення, як складової системи антикризового управління підприємством зводиться до наступного:

врегулювання відносин між підприємством-боржником та кредитором; захист інтересів кредиторів, акціонерів та працівників в умовах можливого банкрутства суб'єкта господарювання [25, с. 120]; своєчасне виявлення та попередження загрози банкрутства; фінансове оздоровлення та збереження перспективних суб'єктів господарювання; очищення ринку від нерентабельних, неконкурентоспроможних суб'єктів господарювання.

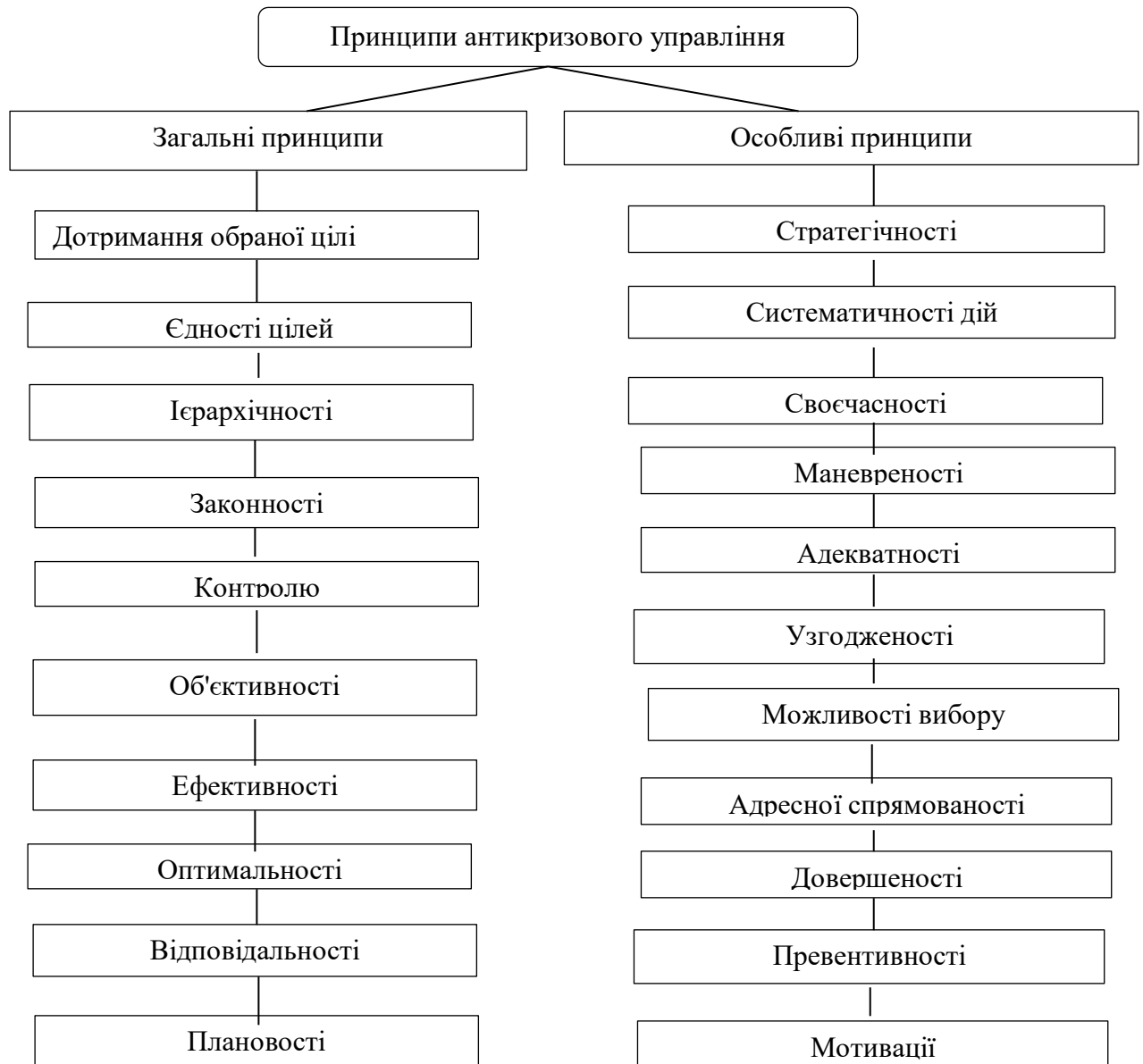

Рисунок 1.7 – Принципи антикризового управління [25, с. 120]

Основою системи антикризового управління підприємством є процес антикризового управління, який складається із сукупності послідовних, взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнення його мети та цілей.

Невід’ємними елементами процесу антикризового управління є інформаційне забезпечення та діагностика стану розвитку підприємства на основі яких, визначаються об’єкти, суб’єкти, цілі, завдання антикризового управління, обираються конкретні методи антикризового управління та здійснюється їх практична реалізація. У свою чергу, однією із основних складових процесу антикризового управління є механізм оцінки успішності антикризових дій.

Об’єктом антикризового управління є виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства, її усунення та запобігання [42, с. 239].

Суб’єктами системи антикризового управління є певні особи, які володіють знаннями, наділені спеціальною компетенцією та необхідними ресурсами, і які здійснюють цілеспрямовані дії з метою забезпечення виконання завдань даної системи.

До суб’єктів антикризового управління підприємством як керуючої підсистеми належать: власник підприємства, економіст-фінансист (фінансовий директор), функціональний антикризовий менеджер–співробітник підприємства, функціональний антикризовий менеджер–співробітник консалтингової служби, представник санатора, представник кредиторів, фахівці Агентства з питань банкрутства та інших державних органів [42, с. 240].

Підсистемою антикризового управління є антикризове фінансове управління, головним завданням якого є своєчасне діагностування передкризового фінансового стану суб’єктів економічної діяльності і прийняття необхідних превентативних заходів щодо попередження фінансової кризи.

Функціонування суб’єктів господарювання забезпечується організацією їх взаємодії із зовнішнім середовищем та взаємодії структурних підрозділів між собою. Фінансові відносини, що виникають в процесі такої взаємодії, об’єктивно провокують ризики, як результат не співпадання інтересів сторін. Їх усунення чи мінімізація потребує розробки та реалізації дієвого механізму антикризового фінансового управління [9, с. 47].

Антикризове фінансове управління суб’єктів економічної діяльності визначається як комплекс постійно діючих специфічних методів та прийомів, які є складовими процесу управління та націлені на профілактику,

попередження, подолання фінансової кризи та ліквідацію її наслідків за допомогою всього потенціалу фінансової підсистеми суб'єктів економічної діяльності.

Антикризове фінансове управління підприємством спрямоване на вирішення низки завдань [42, с. 442]:

- своєчасне діагностування фінансового стану підприємства і вживання необхідних антикризових фінансових заходів щодо попередження фінансової кризи;

- відновлення фінансової стійкості підприємства;
- усунення неплатоспроможності підприємства;
- запобігання банкрутству та ліквідації підприємства.

Діяльність з антикризового управління фінансами включає планування, реалізацію і контроль фінансових цілей, розроблення стратегій та заходів, спрямовані на попередження чи виведення підприємства з кризи.

Основною метою антикризового фінансового управління є швидке відновлення платоспроможності та фінансової сталості підприємства, що допоможе запобігти банкрутству. Для цього на підприємстві розробляють політику антикризового управління, реалізація якої передбачає [38, с.96]:

- 1) періодичне дослідження фінансового стану для завчасного виявлення ознак розвитку кризи;
- 2) визначення масштабів кризового стану підприємства;
- 3) вивчення основних чинників, що зумовили розвиток кризи;
- 4) формування мети та підбір основних механізмів антикризового фінансового управління підприємством за зростання ймовірності банкрутства;
- 5) запровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства;
- 6) вибір ефективних форм санації;
- 7) фінансове забезпечення ліквідаційних процедур за умови банкрутства підприємства

Отже, вирішення завдання уникнення кризи на підприємстві й виходу його на траєкторію подальшого економічного зростання неможливе без підвищення ефективності стратегічних управлінських рішень.

Система оцінки критеріїв ефективності антикризового управління повинна визначати рівень якості, результативності і своєчасності досягнення цілей антикризового управління шляхом здійснення запланованих антикризових заходів та відновлення функціонування підприємства при дотриманні визначених критеріїв показників і обмежень.

Критеріями оцінки ефективності антикризового управління є:

- досягнення зміни найважливіших показників господарсько-фінансової діяльності та фінансового стану підприємства за період антикризового управління (порівняно з початком реалізації антикризових процедур);
- швидкість отримання позитивних змін на одиницю часу;
- економічність отримання позитивного ефекту;
- достатність змін для відновлення параметрів життєздатності підприємства;
- швидкість адаптації соціально-економічної системи до змін;
- швидкість збору необхідної інформації для оперативного прийняття антикризових управлінських рішень;
- актуальність оптимізованих методів, принципів, інструментів, технологій, процесів та процедур антикризового управління;
- кваліфікованість персоналу.

Таким чином, антикризове фінансове управління це – система принципів та методів управління фінансами підприємства, спрямована на проведення діагностики загрози банкрутства, а в разі настання, виведення підприємства з кризи та її подолання з метою забезпечення безперервної діяльності підприємства на всіх стадіях його розвитку. Ефективність антикризового управління забезпечується заходами, що покладені в його основу, результат застосування яких сприятиме виходу підприємства з кризового стану, відновлення його ефективної діяльності та недопущення виникнення кризових ситуацій в майбутньому.

Висновки за розділом 1

Проаналізовано теоретико-методичні аспекти банкрутства суб'єктів господарювання та зроблено наступні висновки:

1. Визначено, що банкрутство – це припинення за судовим рішенням господарської діяльності фізичних чи юридичних осіб внаслідок неспроможності задовольнити визнані ними (або визнані судом правомірними) вимоги кредиторів та виконати обов'язки перед бюджетом, у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над вартістю його майна, якщо застосування визначених в законі заходів запобігання банкрутства не дало позитивних результатів. Виокремлено чотиви основних різновиди банкрутства, а саме реальне банкрутство (повна неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність через реальні втрати капіталу), технічне банкрутство (банкрутство, що спричинене суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, а сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання), навмисне банкрутство (навмисне створення або збільшення керівником або власником підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво), фіктивне банкрутство (заздалегідь неправдиве оголошення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в оману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або знижки на суми кредиторської заборгованості).

2. В результаті дослідження інформаційних джерел нами виокремлено три основні групи моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємства: статистичні моделі, моделі штучного інтелекту, теоретичні моделі. Визначено, що до статистичних моделей відносяться моделі дискримінантного аналізу, аналіз умовної ймовірності, класнерний аналіз, аналіз виживання, моделі бінарного вибору. Віднесено до моделей штучного інтелекту дерево рішень, нейронні мережі, експертні системи, тнорії нечітких множин, метод опорних векторів.

Обґрунтовано доцільність віднесення балансової зміни, теорії кредитного ризику, теорії розорення гравця, ринкових моделей до теоретичних моделей. Визначено, що найбільш поширеними є моделі: Альтмана, 4-факторна дискримінантна модель Романа Ліса, Тафлера і Тімоу, Конана і Гольдерса, Фуллера, універсальна дискримінантна модель.

3. Обґрунтовано доцільність трактування антикризового управління суб'єктів економічної діяльності як комплекс постійно діючих специфічних методів та прийомів, які є складовими процесу управління та націлені на профілактику, попередження, подолання фінансової кризи та ліквідацію її наслідків за допомогою всього потенціалу фінансової підсистеми суб'єктів економічної діяльності. Доведено, що невід'ємними елементами системи антикризового управління є інформаційне забезпечення та діагностика стану розвитку підприємства на основі яких, визначаються об'єкти, суб'єкти, цілі, завдання антикризового управління, обираються конкретні методи антикризового управління та здійснюється їх практична реалізація. Обґрунтовано основну мету антикризового управління як швидке відновлення платоспроможності та фінансової сталості підприємства для попередження та запобігання банкрутству.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА ПРАТ «МИРГОРОДСЬКИЙ ЗАВОД МІНЕРАЛЬНИХ ВОД»

2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»

В даний час Україна входить до числа світових лідерів за запасами мінеральних вод. Великі виробники намагаються утримати позиції і, по можливості, розширити свою частку на ринку. Регіонами-лідерами з видобутку води є Львівська, Закарпатська, Полтавська і Дніпропетровська області. Такий стан ринку може створити додаткові труднощі для входження нових виробників, але розвивається культура споживання продукту і зростаючий попит все-таки надають хороші можливості для цього.

Найбільше води виробляється у Києві – 6611 5тис. дал. або 34,4 % всього обсягу, що зумовлено наявністю значного ринку збуту, високим рівнем урбанізації та інвестиційною привабливістю даного регіону. На другому місці знаходяться південні області України, де виробляється 39510 тис. дал. або 20,6 %. На Заході виробляється 36273 тис. дал.

До основних операторів на ринку мінеральної води в Україні належать: 173 IDS Group Ukraine (ТМ «Моршинська», ТМ «Миргородська», ТМ «Аляска», ТМ «Трускавецька», ТМ «Боржомі»); Українські мінеральні води (ТМ «Куяльник», ТМ «Поляна Квасова», ТМ «Лужанська») [1, с. 37].

З перерахованих великих компаній більшість є закордонними, а не українськими, а саме, їх портфель брендів складається в основному з вітчизняних торгових марок. Причина цього, що українці більш лояльні до вітчизняних торгових марок через те, що мінеральна вода українських брендів дешевше, ніж у міжнародних. Світовими лідерами з виробництва мінеральної води залишаються Nestle та Danone.

ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» - один із найбільших виробників мінеральних вод в Україні. З 2003 р. входить до складу компанії IDS Borjomi Ukraine. Його вважають потужним товариством з багатою історією, яке оснащене найсучаснішими європейськими лініями розливу.

ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» має свою закріплену споживчу аудиторію, що постійно зростає, так як споживачі довіряють якості продукції, що відповідає усім нормам національної сертифікації УкрСЕПРО [8]. ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» має основний свій ринок збуту і це Україна, також експортує свою продукцію до США, Естонії, Молдови, Німеччини.

Головний комерційний принцип компанії «Індустріальні та дистрибуційні системи»: продукція ПРАТ «Миргородського заводу мінеральних вод» повинна бути від споживача на відстані руки. Все це дає змогу успішно конкурувати і з уже «розкрученими» загальнонаціональними брендами, й з численними регіональними торговими марками, ринкова стратегія яких ґрунтується переважно на дешевизні продукції [54].

Відмітимо, що ринок даної продукції досить концентрований, біля 10 великих виробників займають більше 50% ринку в сегменті газованих вод і більше 70% - негазованих, обсяг ринку який залишився, займають невеликі локальні торгові марки. На сьогодні в світі існує більше 3600 брендів мінеральної води, які належать компаніям з більш як 140 країн світу. Загалом, глобальна галузь мінеральної води стала дуже прибутковою за останні 10-15 років. 174 Група компаній IDS Borjomi Ukraine, що поєднує провідних національних виробників мінеральних вод, являється експертом з питань якості відповідно продукції, яка видобувається в екологічно чистих і курортних зонах України та являється зразком якості відповідно міжнародних стандартів.

IDS Borjomi Ukraine на ринку пропонує споживачу згрупований асортимент популярних мінеральних та питних вод («Миргородська», «Аляска», «Моршинська», «Трускавецька», а також є імпортером «Боржомі» в

Україні). Група компаній IDS Borjomi Ukraine, що входить до складу IDS Borjomi International та випускає продукцію на чотирьох заводах Трускавця, Миргорода, Моршина та Голої Пристані Херсонської області) під торговими марками «Моршинська», «Миргородська», «Трускавецька», «Старий Миргород», «Аляска», «Сорочинська».

Першим завданням при аналізі фінансового стану підприємства є фінансово-господарський аналіз діяльності ПРАТ «Миргородського заводу мінеральних вод (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Майновий стан ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+, -) показника 2017 р. порівняно з 2016 р.		Відхилення (+, -) показника 2018 р. порівняно з 2017 р.	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
1	2	3	4	5	6	7	8
1.Капітал станом на кінець року, тис. грн:	274414	298493	281731	24079	8,77	-16762	-5,62
в т. ч.							
1.1. власний капітал:	252806	218128	257587	-34678	-13,72	39459	18,09
1.1.1. власний оборотний капітал	87582	73730	97907	-13852	-15,82	24177	32,79
1.1.2. нерозподілений прибуток або непокриті збитки	224442	189764	229223	-34678	-15,45	39459	20,79
1.2. позиковий капітал:	21608	80365	24144	58757	271,92	-56221	-69,96
в т. ч.							
1.2.1. довгостроковий позиковий капітал	0,00	0,00	0,00	0,00	-	0,00	-
1.2.2. короткостроковий позиковий капітал	21608	80365	24144	58757	271,92	-56221	-69,96
2.Майно станом на кінець року, тис. грн:	274414	298493	281731	24079	8,77	-16762	-5,62
2.1. необоротні активи	165224	144398	159680	-20826	-12,60	15282	10,58
2.2. оборотні активи:	109190	154095	122051	44905	41,13	-32044	-20,79
2.2.1. запаси	27167	29863	35843	2696	9,92	5980	20,02
2.2.2. кошти в розрахунках	80887	121857	84034	40970	50,65	-37823	-31,04
2.2.3. грошові кошти	663	1529	1114	866	130,62	-415	-27,14
3. Економічні показники							
3.1. чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	342808	366338	449597	23530	6,86	83259	22,73
3.2. собівартість реалізованої продукції, тис. грн	291766	319571	370237	27805	9,53	50666	15,85

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
3.3. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн	27250	18687	48206	-8563	-31,42	29519	157,97
3.4. чистий прибуток (збиток), тис. грн	22339	12322	39459	-10017	-44,84	27137	220,23
3.5. рентабельність обороту, %	6,52	3,36	8,78	-3,15	х	5,41	х
4. Фінансові коефіцієнти:							
4.1. автономії	0,92	0,73	0,91	-0,19	-20,68	0,18	25,12
4.2. маневрування	0,35	0,34	0,38	-0,01	-2,43	0,04	12,45
4.3. фінансового ризику	0,09	0,37	0,09	0,28	331,05	-0,27	-74,56
4.4. абсолютної ліквідності	0,03	0,02	0,05	-0,01	-37,99	0,03	142,51
4.5. покриття	5,05	1,92	5,06	-3,14	-62,06	3,14	163,64

З табл. 2.1 видно, що в 2016-2018 рр. відсутня стабільна тенденція щодо змін капіталу та майна. Так капітал ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у 2017 році зріс у порівнянні з 2016 роком на 24079 тис. грн, тобто 8,77% та склав 298493 тис. грн. А у 2018 році в порівнянні з 2017 роком капітал підприємства скоротився на 16762 тис. грн. (5,62%) до 281731 тис. грн. Майно підприємства зросло у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 24079 тис. грн (8,77%) з 274414 тис. грн до 298493 тис. грн., в 2018 році в порівнянні з 2017 роком скоротилося на 16762 тис. грн (5,62%) з 198493 тис. грн до 281731 тис. грн. Питома вага власного капіталу у капіталі підприємства у 2018 році склала 91,43%, позикового капіталу – 8,57%. Така структура капіталу свідчить про фінансову стабільність підприємства та забезпеченість власними коштами. Негативною тенденцією для підприємства є різке зростання позикового капіталу у 2017 році на 58757 тис грн. (271, 92%). В 2018 році позиковий капітал скоротився на 56221 тис. грн (на 69,96 %). Зауважимо, що різке зростання позикового капіталу у 2018 році пояснюється у першу чергу скороченням у цей період обсягів власного капіталу підприємства. Розмір власного капіталу у 2017 році склав 218128,0 тис. грн, що на 13, 72% менше 2016 року. Зростання обсягів власного капіталу у 2018 році до 257587 тис. грн. призвело до скорочення потреби підприємства у позикових коштах та скорочення позикового капіталу на 69,96% (рис. 2.1)

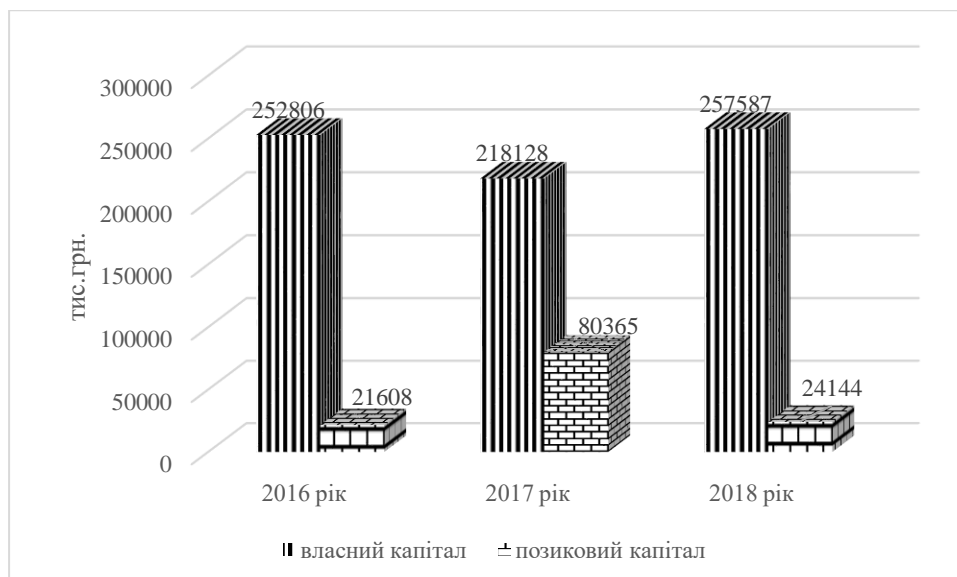

Рисунок 1.1 – Динаміка власного та позикового капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 рр. [побудовано автором на основі додатків А-Е]

Хвилеподібною динамікою хараткреизується і зміна обсягів майна ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у 2016-2018 рр. Так обсяг майна підприємства у 2017 році в порівнянні з 2016 роком зріс на 24079 тис. грн тобто 8,77% та склав 298493 тис. грн, а в 2018 році скоротився на 16762 тис. грн (5,62%) та склав 271731 тис. грн. скорочення майна у 2018 році пояснюється різким зменшенням оборотних активів (на 32044 тис. грн.) (рис. 2.2).

Зауважимо, що питома вага оборотних активів у майні підприємства у 2016-2018 рр. коливається від 39, 79 % (2016 р.) до 51, 62 (2017 р.). Частка необоротних активів у 2016 році склала 0, 21% (165224 тис. грн), у 2017 р. – 51,62% (144398 тис. грн), у 2018 р. – 56,67 % (159680 тис. грн). Загалом скорочення оборотних активів пояснюється значним сменшенням у 2017 році обсягів високоліквідних активів, а саме:

- грошові кошти у 2018 році скоротилися на 415 тис. грн (27, 14 %) та склали 1114 тис. грн;
- кошти в розрахунках скоротилися в 2018 році на 37823 тис. грн (31,04%) та склали 84034 тис. грн.

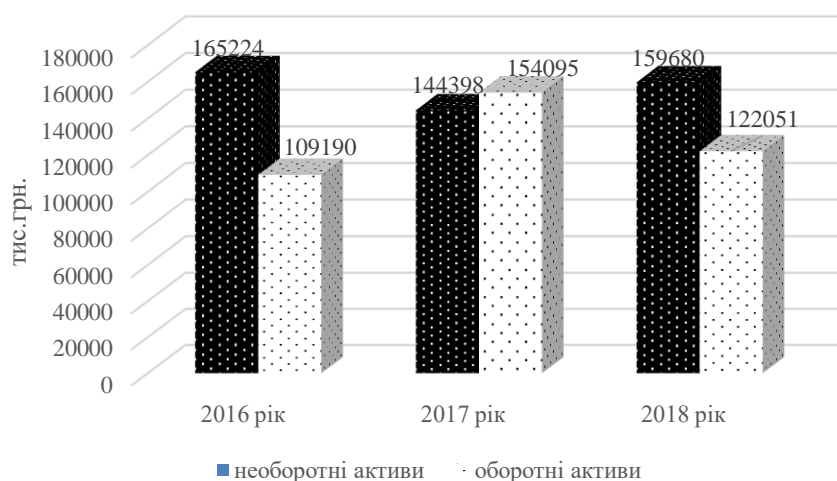

Рисунок 2.2 – Динаміка оборотний та необоротних активів ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 рр. [побудовано автором на основі додатків В-3]

Однією з основних складових необоротних активів є основні засоби. За період 2016-2018 років їх сума систематично зростали. Так у 2016 році запаси склали 27167 тис. грн, у 2017 році – 29863 тис. грн., у 2018 році – 35843 тис. грн. Зуважимо, що найбільша питома вага у структурі оборотних активів займає кошти у розрахунках. Підприємство має незадовільну структуру майна, яким володіє, оскільки основну частку у валюті балансу займають основні засоби.

Виручка ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у період 2016-2018 рр щороку зростає (на 23530 тис. грн (6,86%) у 2017 році, на 83259 тис. грн (22,73%) у 2018 році) (рис.2.3).

Стабільно зростає у 2016-2018 рр. і собівартість продукції підприємства. Так у 2016 році собівартість реалізованої продукції становила 291766 тис. грн, у 2017 році зросла на 9,53% (27805 тис. грн) та становила 319571 тис. грн, а у 2018 році зросла ще на 15,85% (50666 тис. грн.) і склала 370237 тис. грн. ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» характеризується прибутковістю діяльності та в аналізований період отримує чистий прибуток.

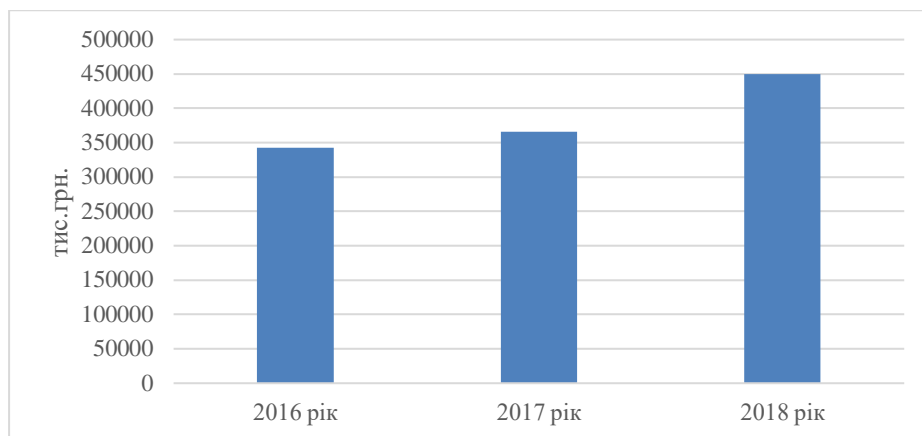

Рисунок 2.3 – Динаміка чистого доходу (виручки) від реалізації продукції ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Однак у 2017 році в порівнянні з 2016 роком чистий прибуток підприємства скоротився на 44,84 %, що пояснюється непропорційним зростанням виручки від реалізації та собівартості реалізованої продукції. В 2018 році ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» отримав прибуток на суму 39459 тис. грн, що на 27137,0 тис. грн більше попереднього періоду (рис. 2.4).

Рентабельність обороту за 2016-2018 роки зросла з 6,52% у 2016 році до 8,78% у 2018 році, що пояснюється зростанням чистого прибутку підприємства. Реакцією рентабельності обороту на скорочення чистого прибутку ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у 2017 році є його скорочення на 3,15. Така тенденція динаміки ілюструє залежність змін рівня прибутковості підприємства та кінцевий результат його діяльності.

Аналіз фінансових показників діяльності підприємства показує, що коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) дорівнював у 2016 р. 0,92, у 2017 р. 0,73, і тільки у 2018 р. він досяг позначки 0,91 (при нормативному значенні $>0,5$).

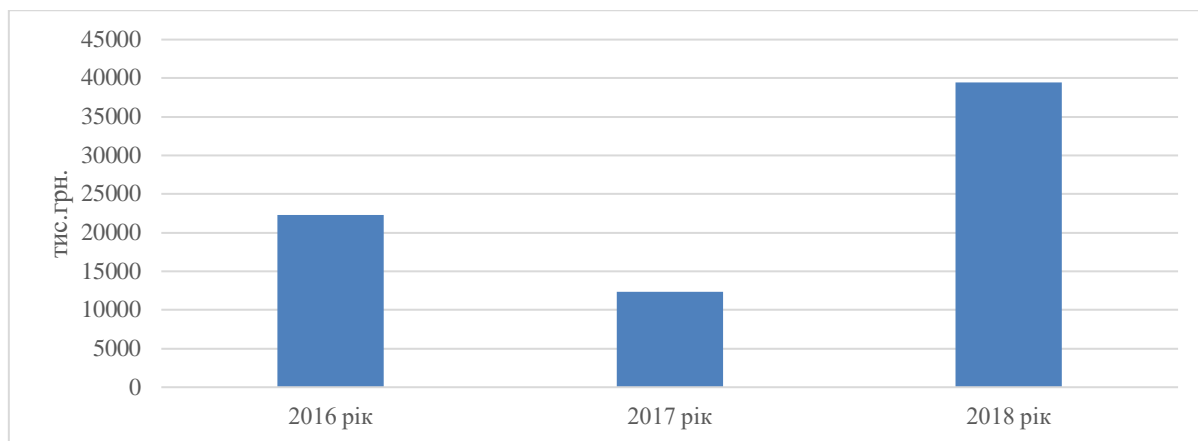

Рисунок 2.4 – Динаміка чистого прибутку ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Цей показник відображає рівень фінансової незалежності по відношенню до зовнішніх джерел фінансування. А, отже підприємство зменшує свою залежність від зовнішніх джерел фінансування, що і продемонструвало скорочення показників позикового капіталу. Це є позитивним, адже свідчить про збільшення фінансової стійкості підприємства та зменшення його фінансового ризику. Загалом значення коефіцієнта автономії у 2016-2018 рр. є значно вишим нормативного значення і свідчить про абсолютну стабільність ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод».

Коефіцієнт маневреності протягом досліджуваного періоду не перевищує нормативне ($>0,5$). У 2016 р. цей показник становив (0,35), у 2017 р. він зменшився на 0,01 і склав 0,34, а у 2018 р. він мав значення (0,38). Це означає, що підприємство не має достатньо власного оборотного капіталу, що оцінюється негативно.

У 2016 р. значення коефіцієнта фінансового ризику (0,09) відповідало нормативному значенню (<1), а це свідчить про те, що підприємство не є ризиковим і може в повній мірі в будь-який час погасити власні зобов'язання. Загалом у 2017 році коефіцієнт фінансового ризику зріс до 0,337 однак знаходився в межах нормативного значення. Таке зростання пояснюється

нарощенням в цей період підприємством власних зобов'язань. В 2018 році значення коефіцієнта фінансового ризику повернулося до рівня 2016 року.

Щодо показників платоспроможності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», то коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2016-2018 років був значно меншим за нормативне значення (0,2), тобто підприємство за рахунок наявних грошових коштів мало можливість погасити лише 0,03%, 0,02% та 0,05% найбільш термінових зобов'язань відповідно по роках.

Відмічаємо зменшення протягом 2016-2018 років коефіцієнта загальної ліквідності. Коефіцієнт покриття за весь досліджуваний період відповідав нормативу (>2) у 2016 та 2018 роках. Так у 2016 р. цей показник мав значення 5,05, у 2017 р. він зменшився на 3,14 і склав 1,92, але у 2018 р. він знову зріс до значення 5,06. А це означає що підприємству повністю вистачає поточних активів, щоб розрахуватись із поточними зобов'язаннями.

Отже, проаналізувавши основні показники фінансово-господарської діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», можна зробити висновок, що діяльність за період з 2016 по 2018 роки була ефективною, і навіть прибутковою. Так, прибуток в 2018 р. склав 39459 тис. грн. Зазначимо, що протягом досліджуваного періоду прослідковується хвилеподібна динаміка власного капіталу. Підприємство має достатньо власного оборотного капіталу (в 2018 р. він становить 97907 тис. грн.), а тому підприємство може повністю погасити власні борги. Зменшилась сума оборотних активів підприємства на 29,4% та необоротних активів на 46%.

Таким чином, підприємство не залежне від зовнішніх джерел фінансування, що характеризується достатньою часткою власних коштів в обігу, однак має ризик непоргашення миттєвих зобов'язань. Це негативно впливає на фінансовий стан ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» та на ефективність його діяльності в цілому, що підвищує ймовірність настання банкрутства.

2.2. Оцінка фінансового стану ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»

Фінансовий стан є визначальним чинником конкурентоспроможності й сталого розвитку підприємства та найважливішою характеристикою функціонування підприємства в ринкових умовах. Стійкий фінансовий стан виявляється результатом ефективного управління всією сукупністю господарських факторів.

Оцінка майнового та фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для прийняття різноманітних управлінських і фінансових рішень.

Фінансовий стан характеризується величиною, складом і структурою активів, власного капіталу і зобов'язань, відповідні співвідношення яких обумовлюють фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

Аналіз фінансового стану починається з аналізу структури і динаміки коштів підприємства. Підсумок за статтями балансу називають валютою балансу, яка свідчить про вартість всього майна, що є в розпорядженні підприємства. Для проведення аналізу активів ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» розраховуємо абсолютні відхилення та темпи росту їх значень. Розрахунок наведено в табл. 2.2.

У структурі активів балансу найбільшу питому вагу займають: необоротні та оборотні активи, запаси, дебіторська заборгованість та грошові кошти. Протягом досліджуваного періоду, загальна кількість необоротних активів має хвилеподібну динаміку, так в період 2016-2017 років сума необоротних активів зменшилась на 20826 тис. грн. або 11,83%, а вже у 2018 році збільшилась на 15282 тис. грн., або на 8,30%. Загальна частка необоротних активів у балансі за весь аналізований період зменшилась на 3,53%.

Таблиця 2.2 – Показники структури і динаміки активу балансу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення	Відхилення
				(+, -) показника 2017 року порівняно з 2016 роком	(+, -) показника 2018 року порівняно з 2017 роком
				абсолютне тис. грн	абсолютне тис. грн
1. Необоротні активи, всього	165224	144398	159680	-20826,00	15282,00
– у% до балансу, в т.ч.	60,21	48,38	56,68	-11,83	8,30
2. Основні засоби	152114	132093	148650	-20021,00	16557,00
– у% до необоротних активів	92,07	91,48	93,09	-0,59	1,61
– у% до балансу, в т.ч.	55,43	44,25	52,76	-11,18	8,51
3. Оборотні активи, всього	109190	154095	122051	44905,00	-32044,00
– у% до балансу	39,79	51,62	43,32	11,83	-8,30
4. Запаси	27167	29863	35843	2696,00	5980,00
– у% до оборотних активів	24,88	19,38	29,37	-5,50	9,99
– у% до балансу	9,90	10,00	12,72	0,10	2,72
5. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– у% до оборотних активів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– у% до балансу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
6. Дебіторська заборгованість за розрахунками:	80809	121759	83936	40950,00	-37823,00
– у% до оборотних активів	74,01	79,02	68,77	5,01	-10,24
– у% до балансу	29,45	40,79	29,79	11,34	-11,00
7. Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	2805	730	0,00	-2075,00	-730,00
– у% до дебіторської заборгованості за розрахунками	3,47	0,60	0,00	-2,87	-0,60
– у% до балансу	1,02	0,24	0,00	-0,78	-0,24
8. Інша поточна дебіторська заборгованість	78	98	98	20,00	0,00
– у% до оборотних активів	0,07	0,06	0,08	-0,01	0,02
– у% до балансу	0,028	0,033	0,035	0,00	0,00
9. Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	663	1529	1114	866,00	-415,00
– у% до оборотних активів	0,61	0,99	0,91	0,39	-0,08
– у% до валюти балансу	0,24	0,51	0,40	0,27	-0,12
10. Витрати майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– у% до балансу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Баланс	274414	298493	281731	24079,00	-16762,00

Основні засоби, як основний елемент, що формує необоротні активи (у структурі займає від 92,07% до 93,09% за 2016-2018 роки відповідно) аналогічно зменшились у 2017 році на 20021 тис.грн. та збільшились на у 2018 році на 16557 тис.грн.

Частка оборотних активів у структурі балансу навпаки збільшується у 2017 році з 39,79% до 51,62%, а вже на кінець 2018 року знову зменшується до 43,32%. Така ситуація склалась внаслідок значного скорочення суми дебіторської заборгованості за розрахунками у 2018 році, а саме на 37823 тис.грн, або на 11%.

Протягом досліджуваних років спостерігається збільшення питомої ваги виробничих запасів у структурі активів. У 2017 р. в порівнянні з 2016 р. запаси збільшились на 2696 тис. грн. або на 0,10%. У 2018 р. в порівнянні з 2017 р. вони збільшились на 5980 тис. грн. або на 2,72%. У структурі балансу запаси збільшились з 9,90% до 12,72%. Збільшення абсолютної суми і частки запасів свідчить про нарощування підприємством свого виробничого потенціалу, що оцінюється позитивно.

Інша поточна дебіторська заборгованості незначно збільшилась у 2017 році, а саме на 20,0 тис.грн та у 2018 році залишилась без змін.

За досліджуваний період частка грошових коштів та їх еквівалентів у 2017 році збільшилась понад у 2 рази та незначно зменшилась у 2018 році. Така ситуація оцінюється негативно через те, що, хоча сума швидко ліквідних активів займає дуже малу частку, ця частка знижується у 2018 році і при утриманні цієї тенденції протягом наступних років можливе досягнення підприємством банкрутства.

Витрат майбутніх періодів за досліджуваний період немає.

Проаналізувавши таблицю 2.2 можемо зробити висновок про те, що валюта балансу знизилась за аналізований період. Це спричинено зниженням суми оборотних активів на 32044 тис. грн. або на 8,30% у 2018 році та необоротних активів на 20826 тис. грн. або на 11,83% у 2017 році. Саме ці

статті мають найбільший вплив на валюту балансу, тому що займають основну частину в валюті балансу.

Наступним кроком аналізу фінансового стану підприємства є дослідження структури та динаміки джерел формування коштів за даними пасиву балансу (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Показники структури і динаміки пасиву балансу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення	Відхилення
				(+, -) показника 2017 року порівняно з 2016 роком	(+, -) показника 2018 року порівняно з 2017 роком
				абсолютне тис. грн	абсолютне тис. грн
1	2	3	4	5	6
1. Власний капітал, всього	252806	218128	257587	-34678,00	39459,00
– у% до валюти балансу, в т.ч	92,13	73,08	91,43	-19,05	18,35
2. Статутний капітал	21474	21474	21474	0,00	0,00
– у% до власного капіталу	8,49	9,84	8,34	1,35	-1,51
– у% до валюти балансу	7,83	7,19	7,62	-0,63	0,43
3. Інший додатковий капітал	3669	3669	3669	0,00	0,00
– у% до власного капіталу	1,45	1,68	1,42	0,23	-0,26
– у% до валюти балансу	1,34	1,23	1,30	-0,11	0,07
4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	224442	189764	229223	-34678,00	39459,00
– у% до власного капіталу	88,78	87,00	88,99	-1,78	1,99
– у% до валюти балансу	81,79	63,57	81,36	-18,22	17,79
5. Забезпечення наступних витрат і платежів	5032	5724	8080	692,00	2356,00
– у% до валюти балансу	1,83	1,92	2,87	0,08	0,95
6. Поточні зобов'язання, всього	21608	80365	24144	58757,00	-56221,00
– у% до валюти балансу	7,87	26,92	8,57	19,05	-18,35
7. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	12987	20072	10420	7085,00	-9652,00
– у% до поточних зобов'язань	60,10	24,98	43,16	-35,13	18,18
– у% до валюти балансу	4,73	6,72	3,70	1,99	-3,03
8. Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом	2414	3238	4159	824,00	921,00
– у% до поточних зобов'язань	11,17	4,03	17,23	-7,14	13,20
– у% до валюти балансу	0,88	1,08	1,48	0,21	0,39
9. Поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування	201	218	296	17,00	78,00
– у% до поточних зобов'язань	0,93	0,27	1,23	-0,66	0,95
– у% до валюти балансу	0,07	0,07	0,11	0,00	0,03

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6
10. Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці	730	869	1072	139,00	203,00
– у% до поточних зобов'язань	3,38	1,08	4,44	-2,30	3,36
– у% до валюти балансу	0,27	0,29	0,38	0,03	0,09
11. Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками	22	50007	37	49985,00	-49970,00
– у% до поточних зобов'язань	0,10	62,22	0,15	62,12	-62,07
– у% до валюти балансу	0,008	16,753	0,013	16,75	-16,74
12. Інші поточні зобов'язання	5254	5961	8160	707,00	2199,00
– у% до поточних зобов'язань	24,32	7,42	33,80	-16,90	26,38
– у% до валюти балансу	1,91	2,00	2,90	0,08	0,90
Баланс	274414	298493	281731	24079,00	-16762,00

У структурі пасивів балансу найбільшу питому вагу займають: власний капітал, статутний капітал, нерозподілений прибуток, поточні зобов'язання та кредиторська заборгованість за товари, роботи послуги.

Сума власного капіталу у 2017 р. в порівнянні з 2016 р. зменшилась на 34678 тис. грн. або на 19,05%. У 2018 році в порівнянні з 2017 роком збільшилась на 39459 тис. грн. або на 18,35% і становила відповідно 257587 тис. грн.

Протягом даного періоду у підприємства не змінювалась сума додаткового капіталу та статутного капіталу та у 2018 році становили відповідно 3669 тис.грн. та 21474 тис. грн. Частка власного капіталу в загальній сумі пасиву балансу склала 8,34%.

Сумма забезпечення майбутніх платежів протягом досліджуваного періоду не перевизувала 3% від загальної суми пасиву балансу.

Велику питому вагу займає нерозподілений прибуток. Так, якщо на кінець 2016 року його частка у в загальній сумі пасиву балансу становила 88,78%, то на кінець 2018 року - 88,99%.

Сума поточних зобов'язань за аналізований період мала хвилеподібну динаміку. Так, у 2017 році даний показник збільшився на 58757тис.грн, або на 19,05%, а вже у 2018 році зменшився на 18,35% та незначно перевищував показник 2016 року й дорівнював 24144тис.грн. Дана динаміка пояснюється

значним збільшенням у 2017 році зобов'язань за розрахунками з учасниками. Даний показник у 2017 році дорівнював 50007 тис. грн (62,22% усіх зобов'язань), а у 2016 та 2018 роках становив відповідно 22 тис. грн. та 37 тис. грн. (0,10% та 0,15% відповідно).

Разом з тим зменшилась сума кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. У 2017 р. в порівнянні з 2016 р. ця сума збільшилась на 7085 тис. грн., а у 2018 р. в порівнянні з 2017 р. ця сума зменшилась ще на 9652 тис. грн. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги складає одну з основних часток в пасиві балансу, тому її зменшення свідчить про те, що підприємство поступово погашає свої поточні зобов'язання.

Показники інших складових поточних зобов'язань мали незначне просідання у 2017 році, та у 2018 році відповідали або були приближені до рівня 2016 року. У зв'язку з цим можливо зробити висновок, що вини залишились без змін.

Таблиця 2.4 – Показники ліквідності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+, -)	
				2017 р. порівняно з 2016 р.	2018 р. порівняно з 2017 р.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,03	0,02	0,05	-0,01	0,03
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	3,90	1,54	3,53	-2,36	1,98
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	5,05	1,92	5,06	-3,14	3,14
4. Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	0,26	0,66	0,29	0,40	-0,37

Важливим показником фінансового стану підприємства є його платоспроможність (ліквідність). Ліквідність характеризується наявністю у підприємства грошових ресурсів для своєчасного погашення своїх зобов'язань. В практиці фінансового аналізу розрізняють довгострокову й поточну платоспроможність. Під довгостроковою розуміється здатність

підприємства розраховуватися за своїми довгостроковими зобов'язаннями, а під поточною можливістю підприємства погашати свої поточні борги.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності дозволяє визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості й реалізації інших активів. За даними таблиці 2.4 коефіцієнт абсолютної ліквідності має тенденцію до збільшення. У 2017 р. в порівнянні з 2016 р. він знизився на 0,01, а у 2018 році в порівнянні з 2017 роком він збільшився на 0,03 (при оптимальному значенні 0,25 - 0,5). Це означає, що підприємство не має можливості погашати свої зобов'язання.

Коефіцієнт поточної ліквідності показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості. У досліджувані роки коефіцієнт поточної ліквідності знизився з 3,9 у 2016 р. до 3,53 у 2018 р. (при оптимальному значенні 0,7 - 1,0). Це сталося за рахунок того, що у підприємства зменшилась частка грошових коштів в активі, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства, але даний показник за аналізований період був у межах нормативного значення.

Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття) характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів. Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів. Цей коефіцієнт у підприємства за аналізовані роки не зменшувався менше позначки 1,92 (при оптимальному значенні від 1,1 до 2,5). Як ми бачимо підприємство має достатньо ресурсів для покриття поточних зобов'язань оборотними активами.

Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості розраховується як відношення кредиторської заборгованості до дебіторської заборгованості. Значення коефіцієнта повинно бути ($<1,0$). Коефіцієнт у 2016 р. становив 0,26, у 2017 р. він збільшився на 0,40, а у 2018

році зменшився на 0,37 і становив відповідно 0,29. Це є позитивним, адже можна зробити висновок, що грошові кошти які будуть перераховані на поточний рахунок підприємства від дебіторів, наприкінці терміну погашення дебіторської заборгованості вистачить для покриття найбільш строкових зобов'язань підприємства.

Крім розрахунку економічних показників у процесі оцінювання фінансової стійкості досліджується й низка її відносних показників (табл. 2.5)

Таблиця 2.5 – Основні показники, які характеризують фінансову стійкість ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показники	Роки			Відхилення (+, -)		Нормативне значення показника
	2016	2017	2018	2017 р. порівняно з 2016 р.	2018 р. порівняно з 2017 р.	
1. Коефіцієнт фінансової незалежності	0,92	0,73	0,91	-0,19	0,18	> 0,5
2. Коефіцієнт фінансової напруги	0,08	0,27	0,09	0,19	-0,18	< 0,5
3. Коефіцієнт фінансового ризику	0,09	0,37	0,09	0,28	-0,27	< 1
4. Коефіцієнт маневрування	0,35	0,34	0,38	-0,01	0,04	> 0,5
5. Коефіцієнт покриття інвестицій	0,92	0,73	0,91	-0,19	0,18	> 1
6. Коефіцієнт покриття запасів	3,70	3,14	3,02	-0,56	-0,12	> 0,6—0,8
7. Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	11,70	2,71	10,67	-8,99	7,95	має знижуватися
8. Коефіцієнт фінансування	0,09	0,37	0,09	0,28	-0,27	<1

Із таблиці 2.5 видно, що майже всі відносні показники в межах норми.

Коефіцієнт фінансової незалежності протягом 2016-2018 років більше нормативного (0,5) і це означає що підприємство не залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт фінансової напруги протягом досліджуваних років менше нормативного значення, що є позитивним для підприємства. Цей коефіцієнт також свідчить про те, що підприємство не залежне від зовнішніх джерел.

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу. Протягом всього досліджуваного періоду цей

показник менше нормативного значення, що сприяє покращенню фінансового стану підприємства.

Коефіцієнт маневрування протягом 2016-2018 років не перевищує нормативне ($>0,5$). У 2016 р. цей показник становив (0,35), у 2017 р. він зменшився на 0,01 та становив відповідно (0,34), а у 2018 р. він мав значення (0,38). Це означає, що підприємство не має достатньо власного оборотного капіталу, що оцінюється негативно.

Коефіцієнт покриття інвестицій показує, яка частина інвестицій підприємства фінансується за рахунок власних коштів і довгострокових боргових коштів, тобто за рахунок стійких джерел. Коефіцієнт не відповідає нормативному значенню (1,0). На кінець 2018 року цей коефіцієнт становив лише 0,91.

Коефіцієнт покриття запасів у 2018 р. становить 3,02, що більше нормативного значення (1,0). Це означає що запаси покриті робочим капіталом і це оцінюється позитивно.

Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів показує що на кожну 1 грн. залучених коштів у 2016 році припадає 11,70 грн власних., у 2017 році – 2,71 грн., у 2018 році 10,67 грн. Зниження цього показника в динаміці свідчить про незначне збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів.

За 2012–2014 роки коефіцієнт фінансування відповідає нормативному значенню (<1). У 2016 р. цей показник склав 0,09, у 2017 р. – 0,37, а у 2018 р. – 0,09, що є поитивним для підприємства і характеризує, що підприємство не залежність від довгострокових зобов'язань.

Отже, можна зробити висновок, що за аналізовані роки фінансовий стан підприємства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» має стабільний фінансовий стан; показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства в більшій своїй кількості відповідають нормативним значенням; підприємство має достатньо власних коштів для погашення своїх зобов'язань, що оцінюється позитивно та зменшує ймовірність настання банкрутства.

2.3. Діагностика та прогнозування ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»

Будь-яке підприємство у процесі своєї господарської діяльності зіштовхується з рядом ризиків, які виникають внаслідок негативного впливу на нього зовнішніх та внутрішніх факторів. Актуальність фінансового аналізу та прогнозування банкрутства підприємств обумовлюється зростаючими потребами в аналітичних даних про роботу підприємства з боку різних категорій користувачів [69, с. 72].

Під банкрутством підприємства, як уже зазначалося, розуміють неможливість виконання ним своїх фінансових зобов'язань. З позицій фінансового менеджменту банкрутство характеризує реалізацію катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, унаслідок якої воно не в змозі задовольнити у встановлений термін пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом [82, с. 389].

Реалізація на практиці системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи передбачає розробку теоретично обґрунтованої методологічної бази, яка відображає сучасні вимоги.

Найбільш широке застосування серед методів прогнозування банкрутства має багатофакторна Z-модель Альтмана. Проведемо діагностику банкрутства підприємства за цією моделлю (табл. 2.6).

Результати розрахунків за моделлю Е. Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z для нормального фінансового стану має становити більше 1,23. У 2016-2018 роках цей показник відповідає нормі.

Вчений Р. Ліс адаптував методику Альтмана, граничне значення Z за якою дорівнює 0,037, нижче – виникає висока загроза банкрутства підприємства.

Таблиця 2.6 – Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю Е. Альтмана ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+; -) показника	
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком
1. Частка власних оборотних коштів в активах	0,40	0,52	0,43	0,12	-0,08
2. Рентабельність активів розрахована з використанням нерозподіленого прибутку	0,82	0,64	0,81	-0,18	0,18
3. Відношення прибутку до виплати відсотків і податків до суми активів	0,10	0,06	0,17	-0,04	0,11
4. Відношення балансової вартості власного капіталу до позиченого капіталу	11,70	2,71	10,67	-8,99	7,95
5. Відношення виручки від реалізації продукції, товарів послуг до суми активів	1,25	1,23	1,60	-0,02	0,37
6. Z- показник	10,22	4,57	10,22	-5,65	5,65
7. Ймовірність банкрутства	Зона фінансової стійкості	Зона фінансової стійкості	Зона фінансової стійкості	X	X

Розрахунок ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» наведений у таблиці 2.7. Р. Ліс обмежився розробленням моделі, основою якої є визначення ефективності використання активів підприємства, що створюють умови для погашення заборгованості. Оскільки при розрахунку коефіцієнта використовують загальну суму активів, що не відображає структурування їх за ступенем ліквідності, то дана модель не дає змоги реально відобразити рівень загрози неплатоспроможності підприємств, а тільки відображає рівень загрози його автономності. Модель прогнозування загрози неплатоспроможності Р. Ліса не може бути широко застосована у

вітчизняній практиці, оскільки була розроблена безпосередньо для Великобританії з урахуванням виключно її економічного розвитку.

Таблиця 2.7 – Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю Р. Ліса ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+;-) показника	
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком
1.Співвідношення оборотного капіталу до активу балансу	0,40	0,52	0,43	0,12	-0,08
2.Співвідношення прибутку від реалізації до активу балансу	1,25	1,23	1,60	-0,02	0,37
3.Співвідношення нерозподіленого прибутку до активу балансу	0,82	0,64	0,81	-0,18	0,18
4.Співвідношення власного капіталу до позикового капіталу	11,70	2,71	10,67	-8,99	7,95
5.Z- показник	0,20	0,18	0,23	-0,01	0,05
6.Ймовірність банкрутства	не має	не має	не має	X	X

За даними табл. 2.7 результати проведених розрахунків протягом аналізованого періоду свідчать проте що ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» не має.

Однією з моделей виявлення банкрутства є модель Спрінгейта (табл. 2.8).

Модель Спрінгейта передбачає що критичне значення показника $Z = 0,862$.

У 2016 році показник Z в ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» має низьке значення й присутня висока ймовірність банкрутства. Та вже на кінець 20187 року показник Z перевищує нормативне значення.

Проблему неможливості використання зарубіжних методик, у практиці оцінювання фінансового стану українських підприємств, спробував вирішити вітчизняний економіст О. Терещенко.

Таблиця 2.8 – Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю Спрінгейта ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+;-) показника	
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком
1. Частка власних оборотних коштів в активах	0,32	0,25	0,35	-0,07	0,10
2. Відношення прибутку до виплати відсотків і податків до суми активів	0,10	0,06	0,17	-0,04	0,11
3. Відношення прибутку до виплати відсотків і поточних зобов'язань	1,26	0,23	2,00	-1,03	1,76
4. Відношення чистої виручки від реалізації до суми активів	0,08	0,04	0,14	-0,04	0,10
5.Z- показник	1,50	0,62	2,26	-0,88	1,64
6.Ймовірність банкрутства	Відсутня	Висока	Відсутня	X	X

За цією методологією була розроблена модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства на основі даних українських суб'єктів господарювання. Особливістю методики О. О. Терещенка є те, що вона має дещо зміщені оцінки. У ній зроблено акцент на зменшенні помилкового віднесення фінансово неспроможних підприємств до групи стійких. Така асиметричність має на меті убезпечити інвестора від ризикового вкладання коштів, але знижує точність прогнозу в цілому [76].

Для прогнозування вірогідності банкрутства Терещенко О. О. запропонував універсальну дискримінантну функцію (табл. 2.9).

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6, \quad (2.1)$$

Значення показника Z за весь аналізований період перевищує нормативне значення 2. Розрахунки показали, що за даною моделлю підприємству не загрожує банкрутство.

Таблиця 2.9 – Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю О. О. Терещенка ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+;-) показника	
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком
1. Відношення грошового потоку до зобов'язань (X_1)	15,86	4,56	18,62	-11,31	14,06
2. Віношення валюти балансу до суми поточних зобов'язань (X_2)	12,70	3,71	11,67	-8,99	7,95
3. Відношення чистого прибутку до активів (X_3)	0,08	0,04	0,14	-0,04	0,10
4. Відношення чистого прибутку до виручки від реалізації (X_4)	0,07	0,03	0,09	-0,03	0,05
5. Відношення виробничих запасів до виручки від реалізації (X_5)	0,08	0,08	0,08	0,00	0,00
6. Віношення виручки від реалізації продукції, товарів, послуг до активів (X_6)	1,25	1,23	1,60	-0,02	0,37
7.Z- показник	26,10	7,86	30,89	-18,24	23,03
8.Ймовірність банкрутства	банкрутство не загрожує	банкрутство не загрожує	банкрутство не загрожує	X	X

Розроблена дискримінантна модель О. Терещенка має значні переваги над традиційними методиками: вона є зручною в застосуванні; розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних; у ній враховується сучасна міжнародна практика; за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему критичних значень показників; враховує галузеві особливості підприємства.

Однак дана методика не є досконалою і має свої недоліки - відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану (існує лише задовільний та незадовільний фінансовий стан) [76].

Ж. Конан і М. Голдер, використовуючи метод, розроблений Е. Альтманом, побудували модель діагностики ймовірності банкрутства, що вирішує цю проблему.

Розрахунки даної моделі представлені у табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю Ж. Конана і М. Голдера ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016 - 2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+;-) показника	
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком
1. Відношення грошових коштів до активів	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00
2. Відношення власного капіталу до активів	0,92	0,73	0,91	-0,19	0,18
3. Відношення фінансових витрат до чистої виручки від реалізації	0,06	0,22	0,05	0,16	-0,17
4. Відношення витрат до доданої вартості	0,08	0,08	0,09	0,01	0,01
5. Відношення валового прибутку до позикового капіталу	2,36	0,58	3,29	-1,78	2,71
6. Z- показник	-0,71	-0,10	-0,93	0,61	-0,83
7. Ймовірність затримки платежу, %	0	30	0	30	-30
8. Ймовірність банкрутства	відсутня	висока	відсутня	X	X

Отже, за розробленою моделлю Ж. Конана і М. Голдера для нормального стану підприємства показник Z повинен бути ($<-0,164$). У нашого підприємства показник за 2017 рік становив -0,10, а вже у 2018 році – -0,93, тобто ймовірність банкрутства підприємства саном на кінець 2018 року відсутня.

Також оптимальною для українських підприємств вважається модель Матвійчука А. В. Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю А. В. Матвійчука представлена у табл. 2.11.

При застосуванні даної моделі значення показника Z повинно бути ($Z > 1,104$), що свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку ймовірність його банкрутства. І чим вище значення Z, тим стійкішим є становище компанії.

Таблиця 2.11 – Прогнозування ймовірності банкрутства за моделлю А. В. Матвійчука ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
				(+: -) показника	
				2017 року порівняно з 2016 роком	2018 року порівняно з 2017 роком
1. Відношення оборотних активів до необоротних активів	0,66	1,07	0,76	0,41	-0,30
2. Відношення чистого доходу від реалізації до поточних зобовязань	15,86	4,56	18,62	-11,31	14,06
3. Відношення чистого доходу від реалізації до власного капіталу	1,36	1,68	1,75	0,32	0,07
4. Відношення балансу до чистого доходу від реалізації	0,80	0,81	0,63	0,01	-0,19
5. Відношення оборотного капіталу до оборотних активів	0,80	0,48	0,80	-0,32	0,32
6. Відношення зобовязань до балансу	0,08	0,27	0,09	0,19	-0,18
7. Відношення власного капіталу до зобовязань	11,70	2,71	10,67	-8,99	7,95
8.Z- показник	12,53	3,22	12,57	-9,31	9,35
9.Ймовірність банкрутства	низька	низька	низька	X	X

У нашого підприємства цей показник протягом всього аналізованого періоду більший ніж 1,104, а це означає що загроза фінансової кризи відсутня. [51].

У моделі оцінки ймовірності банкрутства Т. П. Гудзь результативним показником виступає коефіцієнт автономії, інтерпретація результатів відбувається за його економіко-правовим змістом.

За моделлю Гудзь Т. П. для відносно стабільного фінансового стану у короткостроковій перспективі показник «Y» має бути – 0,5. Відповідно у табл. 2.12 ми бачимо, що у 2017 р. показник «Y» має значення – 0,36, що менше нормативного, а вже у 2018 р. даний показник зріс до значення 0,45, що все одно нижче 0,5 та свідчить про дисбаланс фінансової рівноваги підприємства і сигналізує про низьку ймовірність банкрутства.

Таблиця 2.12 – Показник ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки на основі моделі Т. П. Гудзь [побудовано автором на основі додатків В-3]

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+;-)	
				2017 р. порівняно з 2016 р.	2018 р. порівняно з 2017 р.
1. Коефіцієнт структури джерел формування оборотних коштів (X1)	0,80	0,48	0,80	-0,32	0,32
2. Коефіцієнт співвідношення необоротних та оборотних активів (X2)	1,51	0,94	1,31	-0,58	0,37
3. Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості (X3)	0,27	0,66	0,29	0,39	-0,37
4. Коефіцієнт рентабельності основного виду діяльності (X4)	0,08	0,04	0,11	-0,04	0,07
5. Коефіцієнт кредиторської заборгованості (X5)	0,09	0,37	0,09	0,28	-0,27
6. Y- показник	0,46	0,36	0,45	-0,09	0,08
7. Ймовірність банкрутства	наявна низька	можлива	наявна низька	X	X

Узагальнюючі результати розрахунків за різними моделями ймовірності банкрутства представлені у табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Узагальнюючі результати прогнозування ймовірності банкрутства за різними моделями для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 роки [побудовано автором на основі додатків В-3]

Модель	Оцінка ймовірності банкрутства	Z-показник (2018 рік)
Модель Альтмана	Зона фінансової стійкості	10,22
Дискримінантна модель Р. Ліса	не має	0,23
Модель Спрінгейта	Відсутня	2,26
Дискримінантна модель О. О. Терещенка	банкрутство не загрожує	30,89
Модель Ж. Конана і М. Голдера	відсутня	-0,93
Модель А. В. Матвійчука	низька загроза банкрутства	12,57
Модель Т. П. Гудзь	наявна низька	0,45

За результатами прогнозування ймовірності банкрутства за різними моделями можна зробити висновок, що для ПРАТ «Миргородський завод

мінеральних вод» за моделлю Е. Альтмана, О. О. Терещенка, Р. Ліса Спрінгейта, Ж. Конана і М. Голдера, та А. В. Матвійчука ймовірність настання банкрутства – відсутня, за моделлю Т. П. Гудзь – наявна низька.

Результати оцінки моделей дещо відрізняються, але в цілому характеризують фінансовий стан позитивно. Отже, здійснюючи вибір на користь тієї або іншої моделі, необхідно враховувати доступний математичний інструментарій, природу, повноту та якість вихідних даних, горизонт прогнозування та цілі, що переслідуються при моделюванні, а також фінансово-господарську характеристику підприємств. Слід зауважити, що не існує універсальних моделей для вирішення задачі оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Вибір найбільш ефективних моделей багато в чому залежить від властивостей того середовища, в якому функціонують підприємства, доступної інформації та представляє собою досить нетривіальну задачу. Таким чином, прогнозування ймовірності та діагностики банкрутства дозволяє, користуючись обмеженою кількістю показників, оперативно отримати інформацію про фінансовий стан та загрози для підприємства і попередити виникнення кризового стану його діяльності.

Висновки за розділом 2

Аналіз фінансово-господарської діяльності та діагностика банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Визначено ефективну структуру капіталу (питома вага власного капіталу у капіталі підприємства у 2018 році склала 91,43%, позикового капіталу – 8,57%) та виявлено основні тенденції динамічних змін капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у 2016-2018 рр. Так, капітал у 2017 році зріс у порівнянні з 2016 роком на 8,77% та склав 298493 тис. грн., а у 2018 році в порівнянні з 2017 роком капітал підприємства скоротився на 5,62%

до 281731 тис. грн. Доведено, що майно підприємства зросло у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 8,77% до 298493 тис. грн., в 2018 році в порівнянні з 2017 роком скоротилося на 5,62% до 281731 тис. грн. Обґрунтовано, що підприємство не залежне від зовнішніх джерел фінансування, що характеризується достатньою часткою власних коштів в обігу, однак має ризик непорашення миттєвих зобов'язань (коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2016-2018 років був значно меншим за нормативне значення (0,2), тобто підприємство за рахунок наявних грошових коштів мало можливість погасити лише 0,03%, 0,02% та 0,05% найбільш термінових зобов'язань відповідно по роках).

2. Визначено збільшення за досліджуваний період частки грошових коштів та їх еквівалентів у 2017 році понад у 2 рази та незначно зменшення її у 2018 році, що оцінюється негативно через те, що, при утриманні цієї тенденції протягом наступних років можливе досягнення підприємством банкрутства. Доведено, що підприємство не має можливості погашати свої зобов'язання, оскільки коефіцієнт абсолютної ліквідності має низькі значення (у 2017 р. в порівнянні з 2016 р. він знизився на 0,01, а у 2018 році в порівнянні з 2017 роком він збільшився на 0,03 (при оптимальному значенні 0,25 - 0,5)). Визначено незначне збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, оскільки коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів знижується.

3. Визначено шляхом використання різних моделей прогнозування банкрутства (за моделлю Е. Альтмана, О. О. Терещенка, Р. Ліса Спрінгейта, Ж. Конана і М. Голдера, та А. В. Матвійчука), що для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» ймовірність настання банкрутства – відсутня, за моделлю Т. П. Гудзь – наявна низька. Визначено, що у 2017 р. показник «Y» (за моделлю Т.П. Гудзь) має значення – 0,36, що менше нормативного, а вже у 2018 р. даний показник зріс до значення 0,45, що все одно нижче 0,5 та свідчить про дисбаланс фінансової рівноваги підприємства і сигналізує про низьку ймовірність банкрутства.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ

ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Формування системи попередження, прогнозування та запобігання банкрутству ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод»

У сучасних ринкових умовах для ефективного існування ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» необхідне створення такої системи управління, яка чітко реагувала б на часті зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, розвиток і конкурентоспроможність партнерів, створення оптимальних трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, своєчасне прийняття управлінських рішень оперативного і стратегічного значення. Відповідно до статутних документів ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» діяльність підприємства направлена на зміцнення своїх конкурентних переваг та орієнтувало її на впровадження нових підходів та методів ведення підприємницької діяльності, серед яких чільне місце належить системі заходів з адаптації підприємства до зовнішнього середовища, що за існуючих несприятливих умов господарювання дозволило б частині підприємств уникнути кризового стану.

З метою запобігання кризовому стану в умовах недостатнього рівня коефіцієнтів платоспроможності та ліквідності підприємству ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» слід сформувати відповідну і адекватну реальним соціально-економічним процесам систему попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства, яка породжує здатність промислового виробництва до функціонування в умовах підвищеного ризику і загроз [54].

Розробка, формування та впровадження на підприємстві системи раннього попередження та прогнозування є об'єктивною необхідністю для успішного і стабільного розвитку і функціонування підприємства в сучасних

умовах розвитку економіки. Аналіз останніх досліджень та розробок, дозволив визначити і систематизувати основні концептуальні підходи до формування на підприємстві системи попередження, прогнозування та запобігання банкрутству та виокремити її основні функціональні складові (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутства та її функціональні складові [розроблено автором на основі 54]

Наведена на рисунок 3.1 система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємства не обмежується тільки зазначеними складовими та може бути доповнена іншими.

Однак на рис. 3.1 були згруповані, на нашу думку, найбільш важливі, взаємопов'язані і невід'ємні складові, необхідні для формування дієвої, результативної та ефективної системи недопущення банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод». Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємств складається із трьох підсистем, кожна з яких, виходячи з їх назви має своє функціональне призначення та способи реалізації – це підсистеми попередження, запобігання і подолання кризових явищ та недопущення банкрутства підприємства (рис. 3.2). Підсистема попередження банкрутства передбачає застосування комплексу заходів щодо прогнозування і визначення ймовірності банкрутства підприємств та своєчасному інформуванні керівництва про потенційні загрози та ризики.

Рисунок 3.2 – Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» [авторська розробка]

Підсистема запобігання банкрутству передбачає здійснення комплексу заходів, що підвищують рівень діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» та його шанси на «виживання» в кризових умовах розвитку, а також сприяють недопущенню до критичного стану діяльності підприємства, і як наслідку до банкрутства. Основним завданням даної підсистеми є фінансова стабілізація діяльності підприємства у динамічних умовах економіки. Підсистема подолання кризових явищ та уникнення банкрутства передбачає активізацію всіх можливих способів та заходів недопущення ліквідації підприємства, мобілізуючи всі наявні сили та ресурси, шляхом впровадження послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничотехнічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності. Крім того, як видно з рис. 3.2, визначені відповідальні та виконавці, завданням яких стане формування, впровадження та реалізація даної системи на підприємстві, а також контроль за результатами виконання.

Реалізацією та впровадженням означеної системи може займатися як саме підприємство (відповідний відділ – відділ економіки, відділ планування, відділ внутрішнього аудиту), або для допомоги залучення відповідних фахівців – використання послуг аутсорсингу та незалежного санаційного аудиту. Відмінність санаційного аудиту від звичайного полягає у тому, що санаційний аудит проводиться лише незалежним аудитором та, як правило, на підприємствах, що перебувають у кризовому стані і передбачає детальну експертизу публічної бухгалтерської звітності та всієї необхідної фінансово-господарської інформації з метою об'єктивної оцінки його фінансового стану та визначення його санаційної спроможності. Саме тому, з метою отримання об'єктивної, достовірної та неупередженої оцінки фінансового стану та перспектив діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» рекомендується проведення зовнішнього аудиту

незалежною сертифікованою аудиторською фірмою (аудитором). Основними контрзаходами подолання кризи на будь-якому підприємстві, як правило, є наступні: скорочення витрат, підвищення прибутковості, збільшення грошових надходжень та підвищення продуктивності, кожен з яких виходячи з даних рис. 3.2 має власні економічні напрями досягнення намічених цілей.

Варто відзначити, що значну роль у ефективності діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» та його успішності відіграє кваліфікований менеджмент, що включає вміння організації, планування, управління діяльністю підприємства та своєчасний контроль результатів виконання. Виживання підприємства у кризових умовах залежить від своєчасного і правильного рішення керівництва, і якщо негативний вплив зовнішніх загроз для діяльності підприємства не завжди можна нейтралізувати, то шляхи виходу підприємства із кризи цілком і повністю покладені на керівництво і залежать від своєчасного реагування, вміння та знання, як запобігти подібним ситуаціям і не допустити банкрутства підприємства.

Ключове завдання економічного потенціалу в процесі гарантування економічної безпеки підприємства полягає в накопиченні достатньої величини і максимально ефективного використанні усіх ресурсів, що дозволило б нейтралізувати загрози з боку внутрішнього та зовнішнього середовища і гарантувати безпечне функціонування підприємства через підтримання його цілісності як виробничогосподарської системи. Найоптимальнішим є комплексний підхід до формування системи економічної безпеки підприємства, основу якої повинні складати власні внутрішні суб'єкти безпеки, тобто персонал підприємства, а відтак рівень безпеки залежить від організаційного потенціалу підприємства. Його формування найсуттєвіше впливає на здатність підприємства протидіяти загрозам, знижувати рівень небезпеки, а отже, забезпечувати життєздатність, і розвиток певного суб'єкта господарювання [18, с. 89].

Сучасна ринкова економіка характеризується високою динамічністю, нестабільністю та невизначеністю умов господарювання.

ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» в умовах ринкової економіки постійно змушене пристосовуватись до різких, стрибкоподібних і досить кардинальних змін, що відбуваються в економіці та мають значний вплив на розвиток та подальшу діяльність підприємства. Вагоме місце у розвитку економіки займає, що забезпечує засобами праці інші галузі економіки та сприяє економічному зростанню. На сьогодні збільшується рівень неплатоспроможності сучасних підприємств харчової промисловості, що спонукає до пошуку шляхів та способів стабілізації їх діяльності та недопущення до банкрутства.

Завчасне попередження та запобігання банкрутству сучасних підприємств передбачає за умови виникнення кризової ситуації проведення фінансової стабілізації діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», що включає наступні етапи: нарощення платоспроможності та ліквідності, забезпечення фінансової стійкості, зміну фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Кожному етапу проведення фінансової стабілізації відповідає застосування певних механізмів, серед яких виділяють: оперативні (спрямовані на зменшення зобов'язань, скорочення витрат і збільшення грошового потоку), тактичні (спрямовані на досягнення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді) та стратегічні (спрямовані на підтримку прискореного економічного зростання підприємства).

Варто відзначити, що більшість зазначених заходів має не лише першочерговий характер, але й стратегічне значення, а саме – розробка стратегії фінансового оздоровлення комплексного підходу до вибору найбільш ефективних та всеохоплюючих заходів. Особливе значення для фінансової служби підприємства має сукупність заходів з попередження банкрутства, які вона зобов'язана реалізувати. Заходи щодо запобігання банкрутству підприємства пов'язані з ефективним управлінням його

фінансами і виробництвом, правильним визначенням стратегічних цілей і тактики їх реалізації. Для виведення підприємства з кризового стану розробляють бізнес-план фінансового оздоровлення підприємства, використовуючи при цьому всі внутрішні і зовнішні механізми фінансової стабілізації (рис.3.3).

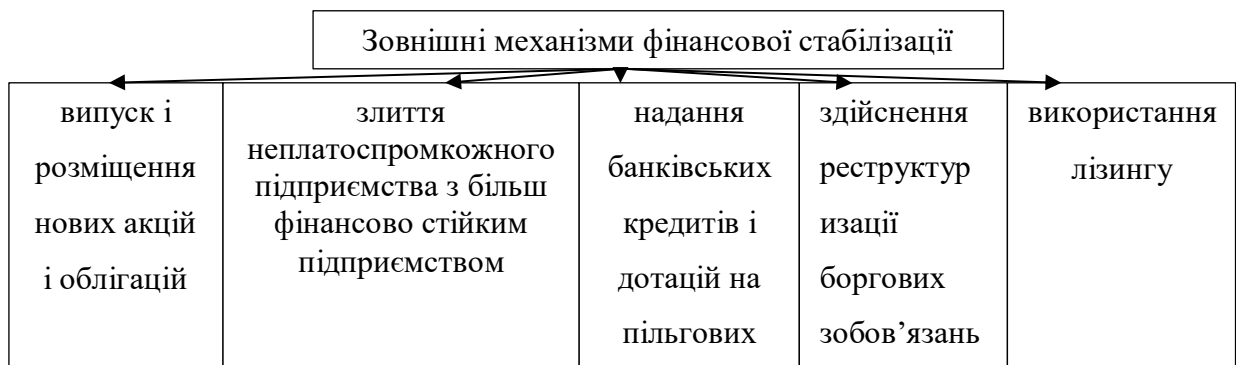

Рисунок 3.3 – Зовнішні механізми фінансової санації ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» [побудовано автором за 54]

Основним напрямом фінансового оздоровлення підприємств є пошук внутрішніх резервів збільшення прибутковості виробництва і забезпечення беззбиткової роботи за рахунок: підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; зниження собівартості продукції (робіт, послуг) шляхом раціонального використання виробничих ресурсів; скорочення постійних витрат на одиницю продукції в результаті розширення обсягів її виробництва; зменшення частки прибутку, що спрямовується на споживання; максимальне використання виробничих потужностей підприємства не допускаючи простою обладнання; реалізація частини майна, що не використовується підприємством.

В процесі пошуку внутрішніх джерел оздоровлення неплатоспроможного підприємства потрібно насамперед приділити увагу впровадженню прогресивних норм, нормативів, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, вдосконаленню організації обліку і контролю за використанням ресурсів, а також матеріального і морального

стимулювання працівників за економію ресурсів і скорочення непродуктивних витрат і втрат.

Отже, пошук і мобілізація внутрішніх резервів удосконалення діяльності підприємства має велике значення й у випадку їхнього нормального функціонування, тому що дозволяють підвищити ефективність діяльності, що виражається, насамперед, у зростанні прибутковості. Критеріями фінансової стабілізації слід вважати досягнення випереджаючих темпів стійкого економічного розвитку підприємства, а також адекватне зростання його ринкової вартості у довгостроковій перспективі. Таким чином, можемо зробити підсумок, що використання розглянутих у роботі альтернативних стратегічних напрямків вирішення проблеми банкрутства та ефективний і кваліфікований менеджмент (вчасне реагування та гнучкість прийняття рішень) дасть змогу заздалегідь визначити потенційні загрози та допоможе стабілізувати діяльність підприємства в кризових умовах та запобігти його банкрутству. Система антикризового управління ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» повинна ґрунтуватися на глибокому аналізі фінансово-господарського стану підприємства та розробці антикризових заходів, що дозволить підприємству передбачити й уникнути банкрутство, а також підвищити ефективність його діяльності. Реалізація антикризового управління покликана стабілізувати процес функціонування підприємства, збільшити його гнучкість, адаптивність та стійкість до змін зовнішнього середовища та дії негативних факторів, а також забезпечити більшу високу ефективність використання наявних ресурсів. Завчасна підготовка програми антикризових заходів допоможе значно мінімізувати негативний вплив кризових явищ на підприємство і дозволить йому бути успішним і конкурентоздатним в умовах кризи.

3.2 Запобігання банкрутству на основі підвищення ліквідності та платоспроможності підприємства

Враховуючи результати аналізу, представлені у другому розділі дипломного дослідження та основних превентивних заходів, що проілюстровані на рис. 3.1 можемо зробити висновок, що найважливішим заходом запобігання банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» є оптимізація поточної платоспроможності та ліквідності. Оскільки одним з основних чинників банкрутства підприємств є неспроможність виконувати своєчасно свої боргові зобов'язання, втрата платоспроможності. Зниження платоспроможного попиту на зовнішньому і внутрішньому ринках на товари, роботи і послуги українських підприємств справило негативний вплив на їхню діяльність. Скорочення попиту призвело до скорочення обігових коштів, що, своєю чергою, змусило скорочувати витрати за рахунок зменшення обсягу випуску продукції, призупинення проектів розвитку і розширення діяльності. Значна кількість підприємств у такій ситуації зіткнулися з проблемами платоспроможності.

Кризовий стан підприємства в основному викликаний браком власних коштів та неефективним розпорядженням залучених та запозичених коштів. Крім того, за недостатньої кваліфікаційної підготовленості керівників або неправильного застосування управлінських рішень менеджерами підприємства нейтралізація негативних кризових явищ іноді не можлива. За відсутності конкретної програми та стратегії дій підприємство може дійти до повного банкрутства та ліквідації господарюючої одиниці.

Важливу роль у забезпеченні ефективних форм господарювання на вітчизняних підприємствах відіграє аналіз фінансового стану підприємств, який відповідає за відбір, оцінку та інтерпретацію фінансових, економічних та інших даних, що впливають на процес прийняття інвестиційних та фінансових рішень. Найважливішою при цьому є оцінка платоспроможності

підприємств, оскільки у короткостроковій перспективі фінансовий стан характеризується саме платоспроможністю [4].

У західній практиці для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства використовується порівняльний метод, при якому розрахункові значення коефіцієнтів порівнюються з середньогалузевими, оскільки оптимальні значення коефіцієнтів відповідної групи для певної галузі і певного підприємства є унікальні. Доцільно розраховувати модифікацію коефіцієнта абсолютної платоспроможності – коефіцієнт покриття середньоденних платежів грошовими коштами. Сенс такого розрахунку полягає в тому, щоб визначити, яку кількість «днів платежів» покривають грошові кошти, що є у підприємства.

Розрахунок коефіцієнту покриття середньоденних платежів грошовими коштами здійснюється за формулою:

$$K_{ппгк} = \frac{ГК}{ГП}, \quad (3.1)$$

де ГК – балансовий залишок грошових коштів, тис. грн.

ГП – середньоденні грошові платежі, тис. грн.

Для визначення величини середньоденних платежів необхідно загальні грошові платежі за період розділити на тривалість аналізованого періоду в днях:

$$ГП_{сер} = \frac{ГВ}{Д}, \quad (3.2)$$

де ГВ – валові видатки грошових коштів підприємства за рік, тис. грн.

Д – тривалість періоду, дні (для року дорівнює 360 днів).

Величину середньоденних грошових платежів за рік можна визначити на основі даних звіту про рух грошових коштів.

Визначимо значення коефіцієнта покриття середньоденних платежів грошовими коштами для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» та порівняємо їх з показником абсолютної платоспроможності. Як видно з таблиці 3.1, для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» допустиме значення коефіцієнта абсолютної платоспроможності в 2018 році становило 0,05, а в 2016-2017 рр. цей коефіцієнт дорівнював 0,03-0,02. Це свідчить про дуже низький рівень абсолютної платоспроможності підприємства у 2016-2017 роках. Коефіцієнт покриття середньоденних платежів грошовими коштами також має хвилеподібну динаміку за аналізований період. В 2016-2018 роках залишки грошових коштів не покривають середньоденні платежі в 2017-2018 рр, і покриваються у 2016 р.

Таблиця 3.1 – Оцінка допустимих значень показника абсолютної платоспроможності для ПАТ ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» [розраховано автором на основі додатків А-Е]

Показники	Роки			Відхилення 2018 року від 2016		Відхилення 2018 року від 2017	
	2016	2017	2018	абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
Середньоденні платежі, тис. грн.	745,42	822,66	963,40	217,98	129,24	140,74	117,11
Залишки грошових коштів, тис. грн.	663	1529	1114	451,00	168,02	-415,00	72,86
Коефіцієнт покриття середньоденних платежів грошовими коштами	0,89	1,86	1,16	0,27	130,01	-0,70	62,21
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	0,03	0,02	0,05	0,02	150,38	0,03	242,51

Розрахунок допустимого значення показника загальної платоспроможності базується на наступному правилі – для забезпечення прийняттого рівня поточної платоспроможності підприємства необхідно, щоб за рахунок власного капіталу були профінансовані найменш ліквідні поточні активи і частина поточних платежів постачальникам, не покритих за рахунок надходжень від покупців.

Таким чином, першим кроком розрахунку є визначення суми власних коштів, необхідної для забезпечення безперебійних платежів постачальникам, а також виділення найменш ліквідної частини поточних активів підприємства. Сума найменш ліквідної частини поточних активів і

власних засобів, необхідних для покриття поточних платежів постачальникам, є загальною величиною власних засобів, які повинні бути вкладені в поточні активи підприємства для забезпечення прийняттого рівня ліквідності. Іншими словами, це величина чистого оборотного капіталу.

Знаючи фактичну величину поточних активів підприємства і величину поточних активів, яка має бути профінансована за рахунок власних засобів, можна визначити допустиму величину позикових джерел фінансування поточних активів – тобто допустиму величину поточних пасивів. Коефіцієнт загальної платоспроможності, допустимий для даного підприємства, визначається як відношення фактичної величини поточних активів до розрахункової допустимої величини поточних пасивів. Можна запропонувати два варіанти розрахунків показника загальної платоспроможності, допустимого для конкретного підприємства. Відмінність варіантів полягає у відмінностях умов розрахунків організації з постачальниками і покупцями. З використанням «1» і «2» варіанту можна визначити, відповідно, мінімальну і максимальну межі зміни показника загальної платоспроможності, допустимого для даної організації в умовах роботи, що склалися.

Порядок розрахунку допустимих значень коефіцієнта загальної ліквідності (покриття) наведено у таблиці 3.3. Серед передбачених розробленим алгоритмом розрахунку показників рядок «Власні засоби, необхідні для покриття поточних платежів постачальникам» може розглядатися як показник, що характеризує умови розрахунків організації з покупцями і постачальниками. Вибір нульового значення по даному рядку говорить про те, що надходження покривають платежі, і не вимагається додаткових джерел фінансування для забезпечення безперебійних розрахунків.

Такі умови розрахунків є сприятливими для підприємства. Чим більше величина власних засобів, які необхідно вкладати для забезпечення безперебійних розрахунків, тим менш сприятливі для організації умови розрахунків з покупцями і постачальниками.

Таблиця 3.3 – Розрахунку допустимого значення коефіцієнта загальної платоспроможності за двома можливими варіантами [40, С.78-92]

Найменування показника	Порядок розрахунку	
	1 варіант	2 варіант
1.Період обороту дебіторської заборгованості, дні		
2.Період обороту кредиторської заборгованості,		
3.Різниця періоду обороту дебіторської та кредиторської заборгованостей , дні	Не розраховується	стр. 1 - стр.2
4.Період обороту авансів постачальників, дні		
5.Період обороту авансів покупців, дні		
6.Різниця періодів обороту авансів постачальників та покупців, дні	Не розраховується	стр.4 - стр. 5
7.Загальна різниця періодів обороту надходжень від покупців та платежів постачальникам, дні	Не розраховується	стр. 3 + стр. 6
8.Середня величина одноденних витрат, грошові один.	Не розраховується	
9.Середня вартість найменш ліквідної частини оборотних активів (виробничих запасів та незавершеного виробництва), грошові один.	Не розраховується	
10.Середня вартість найменш ліквідної частини оборотних активів (виробничих запасів та незавершеного виробництва), грошові один.		Не розраховується
11.Середня величина дебіторської заборгованості, грошові один.		Не розраховується
12.Середня величина кредиторської заборгованості, грошові один.		Не розраховується
13.Середня величина авансів постачальників, грошові один.		Не розраховується
14.Середня величина авансів покупців, грошові один.		Не розраховується
15.Надходження від покупців (дебіторська заборгованість і аванси отримані), наявні на момент погашення кредиторської заборгованості та виплати авансів постачальникам, грошові один.	стр.11 + стр.14 x стр.2 + стр.4 стр.1 + стр.5	Не розраховується
16.Власні кошти, необхідні для покриття поточних зобов'язань постачальникам (погашення поточної кредиторської заборгованості та виплати авансів), грошові один.	Обрати максимальне значення між 0 та розрахунковою	Якщо дані за стр. 7 < 0, 0 Якщо дані за стр. 7 > 0, дорівнює стр. 7 x
17.Достатній чистий оборотний капітал, грошові один.	стр.10 + стр.16	стр.10 + стр.16
18.Середня фактична величина оборотних активів/ капітал, грошові один.		
19.Допустима (розрахункова) величина поточних зобов'язань, грошові один.	стр.18 - стр.17	стр.18 - стр.17
20.Мінімальне допустиме для даного підприємства значення коефіцієнта загальної платоспроможності	стр.18/стр.19	стр.18/стр.19

Розраховані допустимі значення коефіцієнта загальної ліквідності необхідно порівняти з його фактичними значеннями, на підставі чого можна зробити висновок про рівень короткострокової платоспроможності підприємства. При цьому таке порівняння можна робити використовуючи як діапазон прийнятних значень, так і одиничне критичне значення, визначене за умов розрахунків двома варіантами, що найбільше близькі сформованим на підприємстві. Якщо оплата рахунків постачальникам і надходження засобів від покупців достатньо регулярні, як допустимий (прийнятний) вибирається значення коефіцієнта загальної ліквідності, визначене по 1 варіанту. У протилежному випадку як орієнтир вибирається значення коефіцієнта загальної ліквідності, визначене по 2 варіанту. Розрахунок мінімального та максимального допустимого значення коефіцієнта покриття для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» представлено у табл. 3.3.

Дані таблиці 3.3 свідчать, що протягом всього аналізованого періоду коефіцієнт покриття у ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» при тому, що у 2016-2018 рр. не відповідав мінімальному нормативному значенню. Запропонована методика розрахунку допустимих значень коефіцієнта покриття свідчить, що підприємству для виконання своїх поточних зобов'язань коефіцієнт покриття потрібно підтримувати на рівні орієнтовно 2,44 (середнє значення).

Результати аналізу платоспроможності та їх порівняння з пороговими значеннями допустимих значень показника абсолютної платоспроможності для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 рр. свідчать про необхідність підвищення платоспроможності. Таке завдання можна вирішити певними діями, які сприятимуть підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання і запобіганню банкрутства підприємства:

1. Технологічні нововведення. Сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій справляють найістотніший вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції (надання послуг).

Таблиця 3.3 – Оцінка допустимих значень показника абсолютної платоспроможності для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 рр. [розраховано автором на основі додатків А-Е]

Найменування показника	Роки		
	2016	2017	2018
Розрахунок мінімально допустимого значення			
Період обороту дебіторської заборгованості, дні	84,94	99,62	82,43
Період обороту кредиторської заборгованості, дні	22,69	50,10	41,84
Період обороту авансів постачальників, дні	0,01	0,01	0,00
Період обороту авансів покупців, дні	3,78	4,78	5,39
Середня величина дебіторської заборгованості, тис. грн.	80887,00	101372,00	102945,50
Середня величина кредиторської заборгованості, тис. грн.	21608,00	50986,50	52254,50
Середня величина авансів постачальників, тис. грн.	10,00	11,50	2,50
Середня величина авансів покупців, тис. грн.	3601,00	4867,00	6735,50
Середня вартість найменш ліквідної частини оборотних активів, тис. грн.	26273,50	28515,00	31353,00
Надходження від покупців, наявні на момент погашення кредиторської заборгованості та виплати авансів постачальникам, тис. грн.	162604,31	345235,95	384771,59
Власні кошти, необхідні для покриття поточних зобов'язань постачальникам, тис. грн.	-140986,31	-294237,95	-332514,59
Достатній чистий оборотний капітал, тис. грн.	-114712,81	-265722,95	-301161,59
Середня фактична величина оборотних активів, тис. грн.	115612,00	131642,50	138073,00
Допустима (розрахункова) величина поточних зобов'язань, тис. грн.	230324,81	397365,45	439234,59
Мінімальне допустиме значення коефіцієнта покриття	0,50	0,33	0,31
Розрахунок максимально допустимого значення			
Різниця періоду обороту дебіторської та кредиторської заборгованостей, дні	62,25	49,51	40,59
Різниця періодів обороту авансів постачальників та покупців, дні	-3,77	-4,77	-5,39
Загальна різниця періодів обороту надходжень від покупців та платежів постачальникам, дні	66,02	54,29	45,98
Середня величина одноденних витрат, тис. грн.	745,42	822,66	963,40
Власні кошти, необхідні до надходження коштів від покупців, тис. грн.	49214,89	44658,16	44297,30
Достатній чистий оборотний капітал, тис. грн.	75488,39	73173,16	75650,30
Допустима (розрахункова) величина поточних зобов'язань, тис. грн.	40123,61	58469,34	62422,70
Максимальне допустиме значення коефіцієнта покриття	2,88	2,25	2,21

2. Рівень ефективності використання устаткування. Устаткуванню

належить провідне місце в програмі підвищення ефективності передусім виробничої, а також іншої діяльності суб'єктів господарювання.

3. Ресурсозберігаючі технології. Матеріали та енергія позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо розв'язуються проблеми ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції (послуг), раціоналізується управління запасами матеріальних ресурсів і джерелами постачання.

4. Конкурентоспроможність продукції. Якість продукції і зовнішній вигляд (дизайн) також є важливими чинниками ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

5. Працівники. Основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності діяльності є працівники - керівники, менеджери, спеціалісти, робітники.

6. Організація і система. Єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми керування характеризують ефективність діяльності підприємства (установи), що забезпечує необхідну спеціалізацію та координацію управлінських процесів, а отже, вищий рівень ефективності будь-якої складної виробничо-господарської системи.

7. Стиль управління. Він поєднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми, практично впливає на всі напрямки діяльності підприємства (організації).

8. Інфраструктура. Важливою передумовою зростання ефективності діяльності підприємств (організацій) є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури.

Запропонована методика розрахунку допустимих значень також дозволяє робити оцінку достатності обсягів чистого оборотного капіталу для забезпечення короткострокової платоспроможності підприємства.

Поступово підприємство зможе накопичувати статистичну базу значень допустимих (оптимальних) значень показників короткострокової

платоспроможності залежно від умов роботи, що дозволить підвищити якість аналітичної оцінки платоспроможності в процесі моніторингу зміни фінансового стану підприємства.

Отже, важелями оптимізації поточної платоспроможності та ліквідності підприємства можуть бути: збільшення власних засобів – збільшення частки власних джерел фінансування може бути досягнуте за рахунок підвищення прибутковості діяльності і подальшого спрямування чистого прибутку на збільшення власних засобів; вдосконалення роботи з управління оборотним капіталом – резерви оптимізації оборотного капіталу можуть полягати в скороченні періодів обороту елементів поточних активів і (або) збільшенні періодів обороту елементів поточних пасивів. Безумовно, під збільшенням періодів обороту елементів поточних пасивів не мається на увазі порушення умов договорів з постачальниками і розрахунків з бюджетів (створення прострочених заборгованостей перед постачальниками, бюджетом, персоналом); оптимізація фінансової політики – відмова від фінансування капітальних вкладень за рахунок короткострокового кредитування; реалізація частини оборотних активів та підтриманні її в необхідному розмірі (готова продукція, товари).

3.3 Оптимізація структури капіталу підприємства в контексті збільшення його прибутковості

Останнім часом із розвитком ринкових відносин в Україні та виникненням кризової ситуації, яка породжує інфляційні процеси й спад виробництва, промислові підприємства знаходяться в скрутному фінансовому становищі. Підтвердженням цьому є їх збиткова діяльність, пов'язана з недостатністю фінансових ресурсів та зниженням попиту на готову продукцію. Однією з причин цих явищ є надмірне відволікання

оборотного капіталу зі сфери виробництва у сферу обігу за рахунок постійного збільшення розміру дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу та, відповідно, росту кредиторської заборгованості в структурі джерел формування оборотного капіталу. Як наслідок виникає необхідність залучення підприємствами в обіг додаткового оборотного капіталу. Можливість виходу промислового сектора економіки України з кризи об'єктивно пов'язана з удосконаленням формування та використання оборотного капіталу промислових підприємств, що враховує наявні умови й принципи господарювання. Саме тому оптимізація структури оборотного капіталу є одним із напрямків запобігання банкрутства.

Прогнозування банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за різними методиками доводить необхідність оптимізації оборотних активів (рис. 3.4).

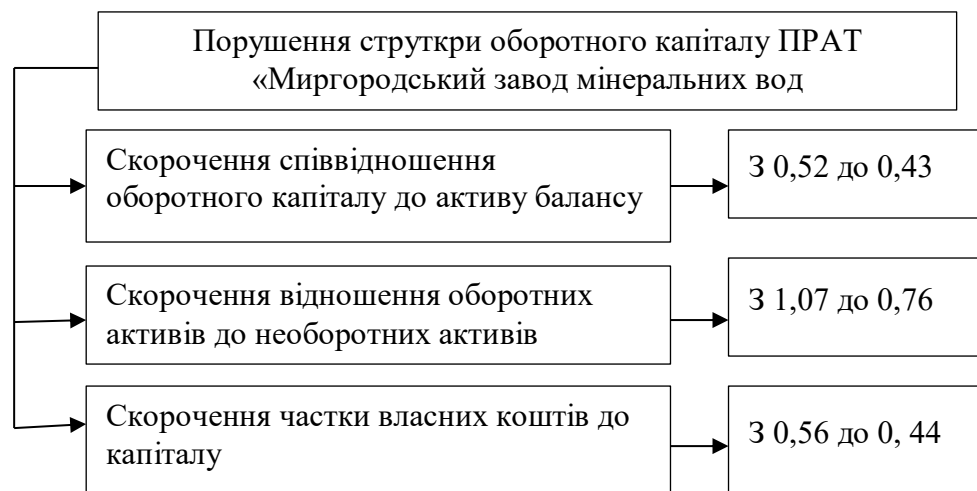

Рисунок 3.4 – Регресивні тенденції ефективності оборотного капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», виявлені за різними методиками прогнозування банкрутства, 2018 р. [побудовано за даними підрозділу 2.3]

В кожній методиці прогнозування ймовірності банкрутства присутній показник оцінки ефективності використання та формування оборотних активів. Для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» всі ці показники

в 2018 році в порівнянні з 2017 роком скоротились, що є негативною тенденцією.

Неефективне управління оборотним капіталом ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у 2018 році потребує сформувати основні напрями оптимізації структури оборотного капіталу як напрямку запобігання банкрутства.

Таким чином, проведений аналіз ймовірності банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2016-2018 рр. дозволяє виділити наступні проблеми у області формування і використання оборотних коштів:

1. Недостатність грошових коштів для здійснення операційної діяльності. Наявність частки простроченої дебіторської заборгованості виступає причиною зниження власних кредитних можливостей підприємства.

2. Низький рівень рентабельності оборотних коштів. Основна причина цього полягає у тому, що у якості пріоритету зростання доходу від реалізації вибирають ціновий чинник, а не випуск нової конкурентоспроможної продукції, різні методи стимулювання попиту і збуту продукції, упровадження нових технологій виробництва (економічніше доцільних), залучення високо кваліфікованих фахівців у області технології виробництва, збуту продукції і фінансів.

3. Наявність зайвих виробничих запасів або їх недостатня кількість. Це виникає унаслідок недосконалості процесу нормування (планування) виробничих запасів за їх структурними складовими, що дозволяють враховувати ринковий попит на продукцію, позицію конкурентів, стан портфеля замовлень, взаємостосунки з постачальниками. Недостатня кількість сировини і матеріалів може привести до недовиконання виробничої програми, а в окремих галузях промисловості і до зупинки виробництва. У свою чергу надлишок сировини і матеріалів, готової продукції супроводжується додатковими складськими витратами, втратою вартості

товарно-матеріальних цінностей унаслідок їх зберігання і не використання в строк.

Основною умовою забезпечення платоспроможності підприємства є нарощення чистого прибутку. При цьому для оцінки ефективності використання чистого прибутку доцільно розрахувати вплив зміни розміру різних факторів, які впливають на зміну обсягу чистого прибутку. Здійснимо факторний аналіз показників платоспроможності, які впливають на зміну обсягу чистого прибутку. Так, розроблена нами чотирьох факторна модель (3.4) (що характеризує механізм забезпечення платоспроможності), дозволяє врахувати основні фактори, що впливають на зміну обсягу чистого прибутку:

$$ЧП = ПЗ \times K_{абс.лік.} \times Об.гк. \times P_{вир.}, \quad (3.4)$$

де ЧП – чистий прибуток;

ПЗ – поточні зобов'язання;

К абс.лік. – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

Об.гк – оборотність грошових коштів;

Р вир. – рентабельність виручки.

Розглянемо застосування даної факторної моделі на прикладі ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» (табл. 3.7).

Чистий прибуток у 2018 році зростає на 27137 тис.грн., на його зміну вплинули наступні фактори:

1) коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс на 0,004% та призвів до збільшення фінансового результату на 2174,706 тис.грн.;

2) поточні зобов'язання, які збільшились на 1268 тис.грн. вплинули на збільшення чистого прибутку на 360,523 тис.грн.;

3) оборотність грошових коштів, при збільшенні на 5,967 оборотів, вплинула на збільшення чистого прибутку на 265,238 тис.грн.;

4) рентабельність виручки, яка зросла на 0,054%, призвела до збільшення чистого прибутку на 24336,533 тис.грн.

Таблиця 3.7 – Факторний аналіз показників прибутковості ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2017-2018 рр. [розраховано автором на основі додатків А-Е]

Показник	Рік		Скоригований показник			Відхилення				
	2017 рік	2018 рік	1	2	3	Всього	в тому числі			
							Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Оборотність грошових коштів	ПЗсер	Рентаб. виручки
Чиста виручка	366338,0	449597,0	х	х	х	83259,0	х	х	х	х
Поточні зобов'язання (сер.знач)	50986,5	52254,5	х	х	х	1268,0	х	х	х	х
Грошові кошти (сер.знач)	1096,0	1321,50				225,5				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,02	0,03	х	х	х	0,0	х	х	х	х
ПЗсер	50986,5	52254,5	х	х	х	1268,0	х	х	х	х
Оборотність грошових коштів	334,25	340,22	х	х	х	5,97	х	х	х	х
Рентаб. виручки	0,03	0,09	х	х	х	0,05	х	х	х	х
Чисти прибуток	12322,0	39459,0	4496,71	4857,23	15122,47	27137,0	2174,71	265,24	360,52	24336,53

Основними впливовими факторами на зміну чистого прибутку є значення показників, які формують коефіцієнт рентабельності виручки (рис. 3.2).

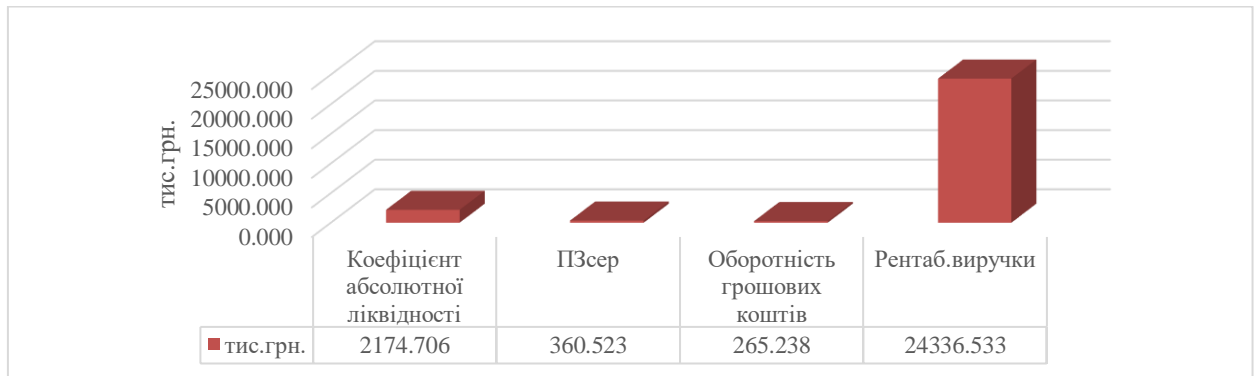

Рисунок 3.2 – Вплив факторів на зміну чистого прибутку, ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», тис.грн., [побудовано автором на основі табл. 3.7.].

Зміна показника абсолютної ліквідності у 2018 році викликана збільшенням показника грошових коштів та їх еквівалентів в активі балансу.

Наявність на підприємстві обігових грошових коштів у достатній мірі є запорукою нарощення активів, підвищення рівня рентабельності, ліквідності і, як результат, забезпечення фінансової рівноваги і платоспроможності. Збалансування рівня власного оборотного капіталу та позикового досягається шляхом аналізу наявних грошових коштів, визначення обсягів їх надлишку чи дефіциту і проведення заходів для врівноваження та оптимізації грошових потоків та поточних зобов'язань.

Для того, щоб визначити оптимальну структуру власного оборотного капіталу та позикового, яка б максимізувала рівень фінансової рентабельності оборотного капіталу, прибутковості, мінімізувала рівень фінансових ризиків та забезпечувала досягнення нормативного рівня показників платоспроможності, потрібно вибрати таке співвідношення із оптимальних структур, яке б давало високий рівень фінансової рентабельності і низький рівень фінансового ризику (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Значення показників прибутковості при різних варіантах співвідношення між власним і позиченим оборотним капіталом ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», [розраховано автором на основі додатків А-Е].

Показники	Факт. у 2018 році	Варіанти розрахунку														
		А					Б					В				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Співвідношення між позиковим і власним капіталом	20 : 80	25 : 75	25 : 75	25 : 75	25 : 75	25 : 75	75 : 25	75 : 25	75 : 25	75 : 25	75 : 25	50 : 50	50 : 50	50 : 50	50 : 50	50 : 50
Співвідношення між поточними зобов'язаннями і короткостроковими кредитами	100/0	50/50	100/0	0/100	85/15	15/85	50/50	100/0	0/100	85/15	15/85	50/50	100/0	0/100	85/15	15/85
1. Сума власного оборотного капіталу, тис. грн	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907	97907
2. Позиковий капітал, тис. грн, в т.ч.:	24144	32636	32636	32636	32636	32636	293721	293721	293721	293721	293721	97907	97907	97907	97907	97907
2.1. короткострокові кредити	0,0	16318	0	32635	4895	27740	146860	0	293721	44058	249662	48953	0	97907	14686	83221
2.2. інші поточні зобов'язання	24144	16318	32635	0	27740	4895,4	146860	293721	0	249662	44058	48953	97907	0	83221	14686
3. Загальна сума потреби в оборотному капіталі, тис. грн	122051	130542	130542	130542	130542	130542	391628	391628	391628	391628	391628	195814	195814	195814	195814	195814
4. Плече фінансового важеля для фінансування потреби в оборотному капіталі, (ряд.2 / ряд.1)	0,25	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
5. Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
6. Ставка відсотків за кредит, %	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
7. Фінансовий результат від операційної діяльності без врахування відсотків за кредит, тис. грн (ряд.3 * ряд.5 / 100)	54923	58744	58744	58744	58744	58744	176232	176232	176232	176232	176232	88116	88116	88116	88116	88116
8. Сума сплачених процентів за кредит, тис. грн (ряд.2 * ряд.6 / 100)	0,0	3916,3	0	7832,6	1174,9	6657,7	35246,5	0	70493,0	10574,0	59919,1	11748,8	0	23497,7	3524,7	19973,0
9. Середньозважена ціна позикового капіталу, %	0	12	0	24	4	20	12	0	24	4	20	12	0	24	4	20

В процесі цього вибору враховуються раніше описані фактори, що характеризують індивідуальні особливості діяльності конкретного підприємства.

Визначимо оптимальну структуру джерел формування оборотного капіталу з врахуванням всіх критеріїв, що допоможе підприємству встановити співвідношення між власним і позиченим оборотним капіталом, яке буде наближатися до оптимального, і за таким принципом здійснити фінансування потреби в оборотному капіталі.

За результатами табл. 3.8, оптимальною структурою джерел формування оборотного капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» на даний час буде варіант В-2, при якому забезпечується збільшення суми чистого прибутку, збільшується показник рентабельності власного капіталу та дотримання нормативних значень показників термінової та загальної ліквідності. Дане співвідношення характеризується доцільністю залучення позикового капіталу у співвідношенні близько 50:50 до власного. При існуючій структурі джерел фінансування (20:80), або запропонованій 25:75 показники ліквідності дещо більші але сума чистого прибутку та рентабельність власного капіталу значно менші від суми при структурі 50:50. Дана структура дозволяє збільшити чистий прибуток підприємства на 27296,47тис.грн а рентабельність власного капіталу 27,80% при дотриманні нормативних показників термінової та загальної ліквідності.

Враховуючи наведені у таблиці 3.8 розрахунки, можемо стверджувати про недоцільність застосування агресивного підходу до фінансування оборотного капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод». Так як, орієнтуючись тільки на суму збільшення чистого прибутку (варіант В-2, при якому співвідношення між позиковим і власним капіталом характеризується відношенням 75% до 25%, а співвідношення між поточними зобов'язаннями і короткостроковими кредитами – 0% до 100%) показники платоспроможності зменшуються, зокрема коефіцієнт термінової ліквідності набуває значення менше нормативного.

Висновки за розділом 3

При обґрунтуванні системи антикризових заходів попередження банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» сформовано наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємств являє собою важливі, взаємопов'язані і невід'ємні складові, необхідні для формування дієвої, результативної та ефективної системи недопущення банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод». Визначено, що система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємств складається із трьох підсистем, кожна з яких, виходячи з їх назви має своє функціональне призначення та способи реалізації – це підсистеми попередження, запобігання і подолання кризових явищ та недопущення банкрутства підприємства. Виявлено, що своєчасне попередження та запобігання банкрутству сучасних підприємств передбачає за умови виникнення кризової ситуації проведення фінансової стабілізації діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», що включає наступні етапи: нарощення платоспроможності та ліквідності, забезпечення фінансової стійкості, зміну фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Кожному етапу проведення фінансової стабілізації відповідає застосування певних механізмів, серед яких виділяють: оперативні (спрямовані на зменшення зобов'язань, скорочення витрат і збільшення грошового потоку), тактичні (спрямовані на досягнення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді) та стратегічні (спрямовані на підтримку прискореного економічного зростання підприємства).

2. Виявлено, що для попередження та запобігання банкрутства для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» доцільно збільшувати коефіцієнти ліквідності та платоспроможності, оскільки вони знаходяться на значно нижчому від нормативного значення. Запропоновано методику розрахунку допустимих значень коефіцієнта покриття, апробація якої свідчить,

що підприємству для виконання своїх поточних зобов'язань потрібно підтримувати коефіцієнт покриття на рівні орієнтовно 2,44 (середнє значення). Важелями оптимізації поточної платоспроможності та ліквідності підприємства визначено: збільшення власних засобів – збільшення частки власних джерел фінансування може бути досягнуте за рахунок підвищення прибутковості діяльності і подальшого спрямування чистого прибутку на збільшення власних засобів; вдосконалення роботи з управління оборотним капіталом – резерви оптимізації оборотного капіталу можуть полягати в скороченні періодів обороту елементів поточних активів і (або) збільшенні періодів обороту елементів поточних пасивів.

3. Доведено необхідність зростання чистого прибутку ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» як напрям запобігання банкрутства, шляхом оптимізації структури джерел формування оборотного капіталу. Так, однією з причин банкрутства є надмірне відволікання оборотного капіталу зі сфери виробництва у сферу обігу за рахунок постійного збільшення розміру дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу та, відповідно, росту кредиторської заборгованості в структурі джерел формування оборотного капіталу. Визначено, що оптимальною структурою джерел формування оборотного капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», що забезпечує запобігання банкрутства, на даний час буде варіант В-2, при якому забезпечується збільшення суми чистого прибутку, збільшується показник рентабельності власного капіталу та дотримання нормативних значень показників термінової та загальної ліквідності. Визначено, що дане співвідношення характеризується доцільністю залучення позикового капіталу у співвідношенні близько 50:50 до власного. Розраховано, що при існуючій структурі джерел фінансування (20:80), або запропонованій 25:75 показники ліквідності дещо більші але сума чистого прибутку та рентабельність власного капіталу значно менші від суми при структурі 50:50 (дана структура дозволяє збільшити чистий прибуток підприємства на 27296,47 тис.грн а рентабельність власного капіталу 27,80% при дотриманні нормативних показників термінової та загальної ліквідності).

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена дослідженню теоретичних і методичних засад виникнення, прогнозування та шляхів подолання банкрутства на підприємстві.

1. Визначено, що банкрутство – це припинення за судовим рішенням господарської діяльності фізичних чи юридичних осіб внаслідок неспроможності задовольнити визнані ними (або визнані судом правомірними) вимоги кредиторів та виконати обов'язки перед бюджетом, у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над вартістю його майна, якщо застосування визначених в законі заходів запобігання банкрутства не дало позитивних результатів. Виокремлено чотиви основних різновиди банкрутства, а саме реальне банкрутство (повна неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність через реальні втрати капіталу), технічне банкрутство (банкрутство, що спричинене суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, а сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання), навмисне банкрутство (навмисне створення або збільшення керівником або власником підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво), фіктивне банкрутство (заздалегідь неправдиве оголошення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в оману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або знижки на суми кредиторської заборгованості).

2. В результаті дослідження інформаційних джерел нами виокремлено три основні групи моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємства: статистичні моделі, моделі штучного інтелекту, теоретичні моделі. Визначено, що до статистичних моделей відносяться моделі дискримінантного аналізу, аналіз умовної ймовірності, класнерний аналіз, аналіз виживання, моделі бінарного вибору. Віднесено до моделей штучного інтелекту дерево рішень, нейронні мережі, експертні системи, тнорії нечітких множин, метод опорних векторів.

Обґрунтовано доцільність віднесення балансової зміни, теорії кредитного ризику, теорії розорення гравця, ринкових моделей до теоретичних моделей. Визначено, що найбільш поширеними є моделі: Альтмана, 4-факторна дискримінантна модель Романа Ліса, Тафлера і Тімоу, Конана і Гольдерса, Фуллера, універсальна дискримінантна модель.

3. Обґрунтовано доцільність трактування антикризового управління суб'єктів економічної діяльності як комплекс постійно діючих специфічних методів та прийомів, які є складовими процесу управління та націлені на профілактику, попередження, подолання фінансової кризи та ліквідацію її наслідків за допомогою всього потенціалу фінансової підсистеми суб'єктів економічної діяльності. Доведено, що невід'ємними елементами системи антикризового управління є інформаційне забезпечення та діагностика стану розвитку підприємства на основі яких, визначаються об'єкти, суб'єкти, цілі, завдання антикризового управління, обираються конкретні методи антикризового управління та здійснюється їх практична реалізація. Обґрунтовано основну мету антикризового управління як швидке відновлення платоспроможності та фінансової сталості підприємства для попередження та запобігання банкрутству.

4. Визначено ефективну структуру капіталу (питома вага власного капіталу у капіталі підприємства у 2018 році склала 91,43%, позикового капіталу – 8,57%) та виявлено основні тенденції динамічних змін капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» у 2016-2018 рр. Так, капітал у 2017 році зріс у порівнянні з 2016 роком на 8,77% та склав 298493 тис. грн., а у 2018 році в порівнянні з 2017 роком капітал підприємства скоротився на 5,62% до 281731 тис. грн. Доведено, що майно підприємства зросло у 2017 році в порівнянні з 2016 роком на 8,77% до 298493 тис. грн., в 2018 році в порівнянні з 2017 роком скоротилося на 5,62% до 281731 тис. грн. Обґрунтовано, що підприємство не залежне від зовнішніх джерел фінансування, що характеризується достатньою часткою власних коштів в обігу, однак має ризик непоргашення миттєвих зобов'язань (коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом 2016-2018 років був значно меншим за нормативне значення (0,2), тобто підприємство за рахунок наявних грошових коштів мало можливість

погасити лише 0,03%, 0,02% та 0,05% найбільш термінових зобов'язань відповідно по роках).

5. Визначено збільшення за досліджуваний період частки грошових коштів та їх еквівалентів у 2017 році понад у 2 рази та незначно зменшення її у 2018 році, що оцінюється негативно через те, що, при утриманні цієї тенденції протягом наступних років можливе досягнення підприємством банкрутства. Доведено, що підприємство не має можливості погашати свої зобов'язання, оскільки коефіцієнт абсолютної ліквідності має низькі значення (у 2017 р. в порівнянні з 2016 р. він знизився на 0,01, а у 2018 році в порівнянні з 2017 роком він збільшився на 0,03 (при оптимальному значенні 0,25 - 0,5). Визначено незначне збільшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, оскільки коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів знижується.

6. Визначено шляхом використання різних моделей прогнозування банкрутства (за моделлю Е. Альтмана, О. О. Терещенка, Р. Ліса Спрінгейта, Ж. Конана і М. Голдера, та А. В. Матвійчука), що для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» ймовірність настання банкрутства – відсутня, за моделлю Т. П. Гудзь – наявна низька. Визначено, що у 2017 р. показник «Y» (за моделлю Т.П. Гудзь) має значення – 0,36, що менше нормативного, а вже у 2018 р. даний показник зріс до значення 0,45, що все одно нижче 0,5 та свідчить про дисбаланс фінансової рівноваги підприємства і сигналізує про низьку ймовірність банкрутства.

7. Обґрунтовано, що система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємств являє собою важливі, взаємопов'язані і невід'ємні складові, необхідні для формування дієвої, результативної та ефективної системи недопущення банкрутства ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод». Визначено, що система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству підприємств складається із трьох підсистем, кожна з яких, виходячи з їх назви має своє функціональне призначення та способи реалізації – це підсистеми попередження, запобігання і подолання кризових явищ та недопущення банкрутства підприємства. Виявлено, що своєчасне

попередження та запобігання банкрутству сучасних підприємств передбачає за умови виникнення кризової ситуації проведення фінансової стабілізації діяльності ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», що включає наступні етапи: нарощення платоспроможності та ліквідності, забезпечення фінансової стійкості, зміну фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Кожному етапу проведення фінансової стабілізації відповідає застосування певних механізмів, серед яких виділяють: оперативні (спрямовані на зменшення зобов'язань, скорочення витрат і збільшення грошового потоку), тактичні (спрямовані на досягнення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді) та стратегічні (спрямовані на підтримку прискореного економічного зростання підприємства).

8. Виявлено, що для попередження та запобігання банкрутства для ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» доцільно збільшувати коефіцієнти ліквідності та платоспроможності, оскільки вони знаходяться на значно нижчому від нормативного значення. Запропоновано методику розрахунку допустимих значень коефіцієнта покриття, апробація якої свідчить, що підприємству для виконання своїх поточних зобов'язань потрібно підтримувати коефіцієнт покриття на рівні орієнтовно 2,44 (середнє значення). Важелями оптимізації поточної платоспроможності та ліквідності підприємства визначено: збільшення власних засобів – збільшення частки власних джерел фінансування може бути досягнуте за рахунок підвищення прибутковості діяльності і подальшого спрямування чистого прибутку на збільшення власних засобів; вдосконалення роботи з управління оборотним капіталом – резерви оптимізації оборотного капіталу можуть полягати в скороченні періодів обороту елементів поточних активів і (або) збільшенні періодів обороту елементів поточних пасивів.

9. Доведено необхідність зростання чистого прибутку ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод» як напрям запобігання банкрутства, шляхом оптимізації структури джерел формування оборотного капіталу. Так, однією з причин банкрутства є надмірне відволікання оборотного капіталу зі сфери виробництва у сферу обігу за рахунок постійного збільшення розміру

дебіторської заборгованості в структурі оборотного капіталу та, відповідно, росту кредиторської заборгованості в структурі джерел формування оборотного капіталу. Визначено, що оптимальною структурою джерел формування оборотного капіталу ПРАТ «Миргородський завод мінеральних вод», що забезпечує запобігання банкрутства, на даний час буде варіант В-2, при якому забезпечується збільшення суми чистого прибутку, збільшується показник рентабельності власного капіталу та дотримання нормативних значень показників термінової та загальної ліквідності. Визначено, що дане співвідношення характеризується доцільністю залучення позикового капіталу у співвідношенні близько 50:50 до власного. Розраховано, що при існуючій структурі джерел фінансування (20:80), або запропонованій 25:75 показники ліквідності дещо більші але сума чистого прибутку та рентабельність власного капіталу значно менші від суми при структурі 50:50 (дана структура дозволяє збільшити чистий прибуток підприємства на 27296,47 тис.грн а рентабельність власного капіталу 27,80% при дотриманні нормативних показників термінової та загальної ліквідності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Neskorođeva I. I. An Approach to Predicting the Insolvency of Ukrainian Steel Enterprises Based on Financial Potential / I. I. Neskorođeva, S. A. Pustovgar // Journal of Eastern European and Central Asian Research. – 2015. – Vol. 2. – No. 2. – P. 33-43.
2. Neskorođeva I. I. The essence of enterprise financial potential within the framework of financial insolvency prevention / I. I. Neskorođeva, S. A. Pustovgar // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3 (165). – С. 161-168.
3. Азаренкова Г. М. Антикризове фінансове управління підприємствами в сучасних умовах / Г. М. Азаренкова, К. С. Свередюк, Д. О. Омеляненко // Вісник Університету банківської справи. – 2018. – № 3. – С. 51–57.
4. Баєвнєва О. В. Санаційна стратегія промислового підприємства: механізм формування та моделі реалізації: Монографія./ Баєвнєва О. В., Берест М. О. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2012. – 344 с.
5. Белолипецкий Н. Финансы фирмы / Н. П. Белолипецкий – Москва: ИНФРА-М, 2001. – 312 с.
6. Білецька С. Т. Антикризове управління як інструмент запобігання кризи / С. Т. Пілецька // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. – 2014. – № 2. – С. 190-194.
7. Білоконь Т. М. Санація підприємств: організаційно-економічний механізм Монографія / Т. М. Білоконь, Л. М. Несен. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 152 с.
8. Білоусов С. М. Банкрутство як спосіб консолідації та впорядкування активів і пасивів суб'єкту некомерційної господарської діяльності / С. М. Білоусов // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 12(1). – С. 16-20.
9. Благун І. Проблеми неплатоспроможності та банкрутства підприємств в економіці України / І. Благун // Економіст. – 2004. – № 9. – С. 46- 49.
10. Бланк И. Основы финансового менеджмента : [научн. пособ.] / И. Бланк. – Киев: Ника-Центр, Эльга, 2009. – 512 с.

11. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В.Т. Бусел. – Київ, Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
12. Бондаренко С. А. Антикризове фінансове управління, як умова відновлення фінансової рівноваги виноробного підприємства / С. А. Бондаренко, В. А. Дроздова // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 3(3). – С. 37-44.
13. Бреус С. В. Банкрутство підприємств як загроза економічній стабільності держави та рівню її економічної безпеки / С. В. Бреус, С. М. Ткаченко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2015. – № 2. – С. 124-131.
14. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
15. Воронкова Т. Є. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання / Т. Є. Воронкова, Н. П. Рибальченко // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» . – 2017. – № 2(2). – С. 39-43.
16. Вербіцька М. Транскордонне банкрутство за законодавством України / М. Вербіцька // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Вип. 3. – С. 46-49.
17. Волот О. І. Банкрутство підприємства: сутність, ймовірність та методи визначення / О. І. Волот, І. М. Бабич, О. О. Ткаченко // Науковий вісник Полісся. – 2015. – Вип. 4. – С. 61-67.
18. Воскобоєва О. В. Антикризове управління - передумова розвитку сучасного підприємства / О. В. Воскобоєва, О. С. Ромащенко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2018. – № 3. – С. 87-92.
19. Гаватюк Л. С. Банкрутство та методи його подолання / Л. С. Гаватюк, Ю. С. Ковальська, Т. І. Перебиківська // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 1. – С. 16-19.
20. Гаврилішин А. П. Особливості призначення арбітражних керуючих у справах про банкрутство / А. П. Гаврилішин, О. П. Білько // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). – 2017. – Вип. 2-3. – С. 78-83.

21. Гайдаржийська О. М. Антикризове управління як інструмент фінансової реструктуризації підприємства / О. М. Гайдаржийська, А. В. Лесик // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 4(1). – С. 30-32.
22. Головка В. І. Антикризове управління в системі функціонування підприємства / В. І. Головка, Д. В. Шестопапов // Молодий вчений. – 2019. – № 1(2). – С. 438-441.
23. Гудзь Тетяна Павлівна. Управління фінансовою рівноваги підприємств: автореф. здобуття ступеня доктора економічних наук за спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»//Тетяна Павлівна Гудзь, 2019. – Одеса. – 39 с.
24. Гук О. В. Елементи системи запобігання банкрутству машинобудівних підприємств / О. В.Гук // Вісник НУ «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2009. – № 647. – с. 37-431.
25. Данілов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: навч. посіб. / О. Д. Данілов, І. В. Паєнтко – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
26. Докуніна К. І. Антикризове управління підприємством: сутність поняття та функції / К. І. Докуніна // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 36(1). – С. 113-116.
27. Дикань О. В. Антикризове регулювання розвитку малого та середнього підприємництва: інституціонально-інфраструктурний аспект / О. В. Дикань, Н. Л. Фролова // Агросвіт. – 2019. – № 4. – С. 15-23.
28. Долінський Л. Б. Визначення рівнів фінансових показників для запобігання неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / Л. Б. Долінський, С. А. Пустовгар // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 2. – С. 40-47.
29. Евдокимов Ф.И. Экономическая безопасность – необходимое звено в планировании деятельности предприятия / Ф.И. Евдокимов // Экономика. Право. – 2002. – №2. – С. 153-159.

30. Жалінська І. В. Діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства в антикризовому управлінні: сучасні підходи та класифікація моделей / І. В. Жалінська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – № 3. – С. 62-68.

31. Карачарова К. А. Методи прогнозування фінансової неспроможності підприємства / К. А. Карачарова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 21. – № 1. – С. 292-297.

32. Кизим Н. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятий : [монография] / Кизим Н. А., Благун И. С., Копчак Ю. С. – Харьков: ИД «ИНЖЕК», 2004. – 144 с.

33. Кожевников Н. Н. Основы антикризисного управления предприятиями / Н. Н. Кожевников, Е. И. Борисов, А. Г. Зубкова, И. П. Лебедев, Д. Э. Мусаева. (ред.). – Москва: Академия, 2005. – 495 с.

34. Кузнецова Г. В. Антикризове управління промисловими підприємствами на основі формування механізму стратегічного контролінгу/ Г. В. Кузнецова // Бізнес Інформ. – 2019. – № 2. – С. 348-353.

35. Кошкин В.И. Антикризисное управление: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации» / В.И. Кошкин. – Москва: ИНФРА-М, 2000. – Модуль 11. – 512 с.

36. Кушнірюк О. П. Санація підприємства як чинник його фінансової захищеності / О. П. Кушнірюк, Н. Г. Сейсебаєва // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 10(3). – С. 13-15.

37. Лазарева Н. М. Виникнення інституту неплатоспроможності суб'єктів господарювання та проблеми застосування законодавства про банкрутство під час кримінального провадження / Н. М. Лазарева // Молодий вчений. – 2017. – № 8. – С. 364-368.

38. Ляшенко Г. Банкрутство в системі державного регулювання / Г. Ляшенко // Економічний простір. – 2008. – № 2. – С. 94–97.

39. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко // . – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
40. Матвійчук А. В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств / А. В. Матвійчук // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. – 2013. – № 2. – с. 71–118.
41. Мороз С. І. Порівняльний аналіз існуючих моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / С. І. Мороз // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(2). – С. 437-442.
42. Назаренко С. А. Санація підприємства як комплексна процедура його оздоровлення: сутність та підходи до трактування / С. А. Назаренко, Н. С. Носань // Економічний форум. – 2018. – № 2. – С. 238-242.
43. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов ; [под общ. ред. проф. Л.И. Скворцова]. – 25-е изд., испр. и доп. – Москва: ООО «Издательство Оникс»: ООО «Издательство «Мир и образование», 2008. – 976 с.
44. Олександренко І. В. Основні причини банкрутства підприємств / І. В. Олександренко, Л. І. Ішук // Економічний форум. – 2015. – № 2. – С. 222-226.
45. Олесенко І. С. Платоспроможність підприємства в системі забезпечення фінансової безпеки: сутність та роль/ І. С. Олесенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 12(3). – С. 45-51.
46. Островська О. А. Новації чеського законодавства про банкрутство та доцільність їх імплементації в Україні / О. А. Островська, С. В. Ушеренко, Є. Ю. Харченко // Бізнес Інформ. – 2018. – № 2. – С. 40-45.
47. Пластун О. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі / О. Пластун // Вісник ЖДТУ. – 2009. – № 2. – С. 256-261.
48. Пойда-Носик Н. Дослідження сутності та причин банкрутства підприємств / Н. Пойда-Носик // Облік, аудит і аналіз. – 2009. – №4 (17). – С. 304-308.
49. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки : Наказ Міністерства

фінансів України від 14.02.2006 р. №170 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

50. Пустовгар С. А. Дослідження сутності економічної категорії «неплатоспроможність підприємства» / С. А. Пустовгар // Інституційні засади функціонування економіки в умовах трансформації : збірник матеріалів науковопрактичної інтернет-конференції (м. Дніпропетровськ, 14-15 травня 2013 р.). – Дніпропетровськ : «Герда», 2013. – С. 154-156.

51. Пустовгар С. А. Оцінка фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі України / С. А. Пустовгар // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Х. : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2015. – Вип. 2 (19). – С. 87-96.

52. Пустовгар С. А. Визначення рівнів неплатоспроможності підприємств металургійної галузі України / С. А. Пустовгар // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 6/1. – С. 15-21.

53. Пустовгар С. А. Концептуальний підхід до оцінювання перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / С. А. Пустовгар // Ринок цінних паперів України. – 2016. – № 9-10. – С. 75-81.

54. Річна інформація емітента цінних паперів за 2018 рік [Електронний ресурс]//Офіційний сайт ПАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар». – Режим доступу: <https://www.morshynska.ua/static/official/R%D1%96chna-%D1%96nformac%D1%96ja-em%D1%96tenta-c%D1%96nnih-paper%D1%96v-za-2018-r%D1%96k.pdf>

54. Річна інформація емітента цінних паперів за 2017 рік [Електронний ресурс]//Офіційний сайт ПАТ «Моршинський завод мінеральних вод «Оскар». – Режим доступу: [www.morshynska.ua > images > docs > Oskar_final2017](http://www.morshynska.ua/images/docs/Oskar_final2017)

55. Руда О. Л. Санація і банкрутство підприємства в Україні / О. Л. Руда, О. В. Островська // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 1. – С. 30-40.

56. Сватюк О. Р. Банкрутство та кризові явища в діяльності організації / О. Р. Сватюк, Г. Я. Леськів, М. В. Вовк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 4. – С. 122-126.

57. Селецька М. А. Санація як спосіб подолання банкрутства підприємства / М. А. Селецька, І. С. Скоропад // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 4(1). – С. 30-32.

58. Ситник Л. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук ; спец. 08.02.03 / Л. Ситник. – Донецьк, 2002. – 20 с.

59. Скаковська С. С. Платоспроможність підприємства та формування системи її забезпечення / С. С. Скаковська, У. О. Пугайко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. – 2017. – Вип. 1. – С. 38-46

60. Скворцов Н.Н. Как предотвратить банкротство предприятия? От выживания к процветанию / Н.Н. Скворцов. – Київ: Будівельник, 2005. – 143 с.

61. Стецюк П.А. Теоретичні основи оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / П.А. Стецюк. – Режим доступу: http://ecrimea.crimea.edu/arhiv/2009/econ_27_2009/stetsyuk.pdf.

62. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : [навч. посібник] / О.О. Терещенко – Київ : КНЕУ, 2000. – 412 с.

63. Тищенко Ю. Ознаки неплатоспроможності як підстава для порушення провадження у справі про банкрутство / Ю. Тищенко // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 2. – С. 89-93

64. Фесюра М. В. Ліквідація, реорганізація, банкрутство підприємства, установи, організації в сучасний період: поняття та юридична сутність / М. В. Фесюра // Публічне право. – 2013. – № 1. – С. 310-317.

65. Фокіна Н. П. Прогнозування криз та банкрутств промислових підприємств / Н. П. Фокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 2(20). – С. 76-79.

66. Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия : [учеб. пособие для вузов] / Я.А. Фомин. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с.

67. Фучеджи В.І. Особливості антикризового управління підприємством [Електронний ресурс] / В.І. Фучеджи // Вісник соціально-економічних досліджень. – №38. – С. 361-366. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/>.

68. Харченко О.С. Вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ на рівень платоспроможності підприємств машинобудування / О. С. Харченко // Агросвіт. – 2015. – №8. – С. 81-84

69. Хацер М. В. Антикризове фінансове управління на підприємстві: сутність, характеристика та механізм здійснення / М. В. Хацер // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. – 2019. – Т. 30(69), № 1. – С. 71-77.

70. Чернявський А.Д. Антикризове управління підприємством / А.Д. Чернявський. – К. : МАУП, 2006. – 256 с.

71. Шварц І. В. Механізм забезпечення ефективності антикризового управління підприємством (на прикладі машинобудівних підприємств) : 221 автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук ; спец. 08.00.04 / І.В. Шварц. – Хмельницький, 2008. – 25 с.

72. Швець Ю. О. Антикризове управління промисловими підприємствами як передумова покращення їхнього розвитку / Ю. О. Швець, О. О. Чабанець // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 3. – С. 29-37.

73. Шеремет А. Финансы предпритий / А. Шеремет, Р. Сайфулін. – Москва: ИНФРА-М, 2009. – 387 с.

74. Шершньова З.Є. Антикризове управління підприємством : [навч. посібник] / Шершньова З.Є., Багацький В.М., Гетманцева Н.Д. – Київ : КНЕУ, 2007. – 680 с.

75. Штангрет А. Антикризове управління підприємством : [навч. посібник] / А. Штангрет, О. Копилук. – К. : Знання, 2007. – 335 с.

76. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: Методологія визначення та оцінки / С. С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – №5. – С. 55-64.

77. Юдін М.А. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства [Електронний ресурс] / М .А. Юдін. – Режим доступу : <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/10472>.

78. Яріш О.В. Детермінація внутрішніх факторів неплатоспроможності промислових підприємств України на основі методу головних компонент / О.В. Яріш // Ринок Цінних Паперів України. – 2016. – № 9-10. – С. 89-94.

79. Яріш О.В. Структурно-функціональне моделювання діагностики неплатоспроможності підприємств / О. В. Яріш // Ефективна економіка. – 2016. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=3&y=2016>.

80. Яхьяева Г. Э. Нечеткие множества и нейронные сети / Г.Э. Яхьяева. – М. : Бином, 2006. – 351 с.